

รายงานการวิจัยเรื่อง

ปัจจัยที่มีผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรของเกษตรกร
ตำบลเชียงคำ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

FACTORS AFFECTING AGRICULTURAL LOCAL-WISDOM
TRANSMISSION OF FARMERS IN TAMBOL KUANG-KUM,
AUMPHUR MUANG, YASOTHON PROVINCE

ผศ.ดร.ภัทพงษ์ ปวงสุข

ได้รับทุนสนับสนุนงานวิจัยจากเงินรายได้ ประจำปีงบประมาณ 2550

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับกรณีการศึกษาค้นคว้าเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ได้รับผิดชอบใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งยังมีให้คัดลอกเผยแพร่ และห้องสมุดจึงไม่เก็บของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รายงานการวิจัยเรื่อง

ปัจจัยที่มีผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรของเกษตรกร
ตำบลเชียงคำ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

FACTORS AFFECTING AGRICULTURAL LOCAL-WISDOM
TRANSMISSION OF FARMERS IN TAMBOL KUANG-KUM,
AUMPHUR MUANG, YASOTHON PROVINCE

ผศ.ดร.ภคพงศ์ ปวงสุข

ได้รับทุนสนับสนุนงานวิจัยจากเงินรายได้ ประจำปีงบประมาณ 2550

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้ง ๒๕๕๐.๖๔

ชื่อโครงการวิจัย	ปัจจัยที่มีผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรของเกษตรกร ตำบลเชิงคำ อำเภอมือง จังหวัดยโสธร
ผู้ดำเนินการวิจัย	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภักพงศ์ ปวงสุข
หน่วยงาน	สาขาวิชาครุศาสตร์เกษตร คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
ปีงบประมาณ	2550

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาของเกษตรกรด้านการเกษตร เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาของเกษตรกรด้านการเกษตร 4 ด้าน เช่น ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและด้านศิลปวัฒนธรรม และประเพณีและเพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ เกษตรกรซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัว ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) จำนวน 350 ราย จาก 14 หมู่บ้าน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการการวิจัย ได้แก่ ค่าความถี่ (frequency) ค่าเฉลี่ย (mean) ค่าร้อยละ (percentage) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard division) และ ค่า Chi-Square ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 49.25 ปี สถานภาพสมรส มีสมาชิกในครอบครัวจำนวน 3 คน จบการศึกษาต่ำกว่าและจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ ส่วนใหญ่มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางด้านการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 80.0 ในด้านปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ สถานภาพ และระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเพศของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร

ด้านสังคม พบว่าผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีบทบาทและหน้าที่ในสังคม โดยเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (ร้อยละ 6.3) กรรมการหมู่บ้าน (ร้อยละ 5.7) และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (ร้อยละ 3.4) มีระดับความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวในระดับมากทั้งหมดและส่วนใหญ่มีส่วนร่วม/เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน/สังคม (ร้อยละ 88.9) นอกจากนี้ยังมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านสังคมที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรในระดับมาก คือ บทบาทและหน้าที่ในครอบครัว ($\bar{X} = 2.73$) โดยที่บทบาทและหน้าที่ในสังคมมีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ด้านเศรษฐกิจ พบว่าผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทั้งหมดประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก มีรายได้เฉลี่ย 82,788.57 บาท/ปี ประกอบอาชีพเสริมร้อยละ 60.6 โดยมีรายได้เฉลี่ยจากอาชีพเสริม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ การใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่ออนุญาตให้เผยแพร่โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

25,099.06 บาท/ปี ส่วนใหญ่มีรายจ่ายในครอบครัวน้อยกว่า 3,000 บาท/เดือน (ร้อยละ 88.6) มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรในระดับมาก ($\bar{X} = 2.06$) คือ รายได้จากอาชีพหลักมีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ด้านทรัพยากรธรรมชาติ พบว่าผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีแหล่งทำการเกษตรแต่ไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตร (ร้อยละ 74.7) มีทรัพยากรป่าไม้และมีการใช้ทรัพยากรจากป่าและมีที่ดินทำกิน เป็นเจ้าของที่ดินทำกินเฉลี่ย 39.98 ไร่ มีการใช้ประโยชน์จากที่ดิน (ร้อยละ 100.0) มีพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่ดี (ร้อยละ 95.6) แต่ไม่เพียงพอต่อความต้องการ มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรในระดับมาก ($\bar{X} = 2.27$) โดยที่การเป็นเจ้าของที่ดินทำกิน การใช้ที่ดิน และการมีพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่มีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณี พบว่า ส่วนใหญ่มีการเข้าร่วมกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น (ร้อยละ 95.4) เคยถ่ายทอดความรู้ประเพณีทางการเกษตร (ร้อยละ 97.7) ซึ่งถ่ายทอดโดยการทำขวัญข้าว (ร้อยละ 15.6) มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 1.32$) โดยที่การเข้าร่วมกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตร ได้แก่ การขาดแคลนระบบสาธารณูปโภค ขาดแคลนแหล่งน้ำทำการเกษตร ขาดการส่งเสริมจากภาครัฐและประสพภัยธรรมชาติ

Research title	Factors Affecting Agricultural Local-Wisdom Transmission of Farmers in Tambol Kuang-Kum, Aumphur Muang, Yasothon Province
Researchers	Asst.Prof. Pakkapong Pounsuk, Ph.D.
Department	Agricultural Education, Faculty of Industrial Education, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang
Year	2007

Abstract

The main purposes of this study were to investigate: 1) factor affecting on transmission of local wisdom on agricultural knowledge; 2) relationship between factor affecting and transmission of local wisdom on agricultural knowledge in terms of social, economic, natural resources, and culture and tradition; and 3) problems encountered on transmission of local wisdom on agricultural knowledge. Informants in this study consisted of 350 household head from 14 villages obtained by purposive sampling. Obtained data were analyzed to find frequency, percentage, mean, standard deviation and Chi-Square. The results of the study were the following:

Most of the samples were male, mean aged of 49.25 years old; married with household size of three members; obtained elementary school graduates and they are Buddhist. Most of them (280 or 80.0%) transmitted of local wisdom in agricultural knowledge. Their profile such as age, civil status, and highest educational attainment were highly significance with transmission of local wisdom in agricultural knowledge at .01 level. Furthermore, sex was significance with transmission of local wisdom in agricultural knowledge at .05 level.

As regards social factor, the informants were Village Health Volunteer (6.3%); Village Committee (5.7%); and Member of Tambon Administration Organization. The relationship among family members was high. Most of them (88.9%) participated in community projects. In addition, they rate themselves as "high" with a weight mean of 2.73. In terms of social was factor affecting on transmission of local wisdom on agricultural knowledge: role and duty was significance with transmission of local wisdom on agricultural knowledge at .05 level.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Economic factor, all of the informants were engaged in farming or agriculture had mean annual income of 82,788.57 baht per year. Most of them (60.6%) had secondary occupation with mean annual income of 25,099.06 baht per year. Most of them (88.6%) spent lower than 3,000 baht per month. They rate themselves as “high” with a weight mean of 2.06. In terms of economic was factor affecting on transmission of local wisdom on agricultural knowledge: income from main occupation was significance with transmission of local wisdom in agricultural knowledge at .05 level.

In terms of natural resources factor, most of the informants (74.7%) had land for agriculture but insufficiency. All of them had forest and land used; they had their own land in average of 39.98 rai; used of land (100.0%) and had high quality of plants and animals (95.6%) but insufficiency. They rate themselves as “high” with a weight mean of 2.27. In terms of natural resources was factor affecting on transmission of local wisdom on agricultural knowledge: the ownership of land, land used and high quality of plants and animal were significance with transmission of local wisdom on agricultural knowledge at .05 level.

Culture and tradition factor, Most of the informants (95.4%) participated in social activities; transmitted the social activities (97.7%). They rate themselves as “moderate” with a weight mean of 1.32. In terms of culture and tradition was factor affecting on transmission of local wisdom on agriculture knowledge: participated in social activities was significance with transmission of local wisdom on agricultural knowledge at .05 level.

Problems encounter on transmission of local wisdom on agriculture knowledge were lake of public utility, lake of water resources, no supported from government and natural calamity.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	I
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	III
กิตติกรรมประกาศ	V
สารบัญ	VI
สารบัญตาราง	XIII
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	2
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.5 นิยามศัพท์	3
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	4
2.1 ข้อมูลตำบลเชิงค้ำ อำเภอมือง จังหวัดยโสธร	4
2.2 ความหมายของการเกษตร	5
2.3 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น	5
2.4 ลักษณะของภูมิปัญญาไทย	7
2.5 คุณสมบัติของผู้ทรงภูมิปัญญาไทย	8
2.6 สาขาภูมิปัญญาไทย	9
2.7 วิธีการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านให้เกิดประโยชน์	12
2.8 การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน	12
2.9 แนวทางการศึกษาและเผยแพร่ภูมิปัญญาชาวบ้าน	13
2.10 กลุ่มเป้าหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น	15
2.11 ปัญหาด้านการเกษตรกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	15
2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	19
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	21
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย	21
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	21
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	22
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลผลข้อมูล	22

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย	23
4.1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ (ปัจจัยส่วนบุคคล)	23
4.2 ปัจจัยด้านสังคม	28
4.3 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ	31
4.4 ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ	34
4.5 ปัจจัยด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณี	39
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	42
5.1 สรุปผลการวิจัย	42
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	46
5.3 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย	47
บรรณานุกรม	49
ภาคผนวก	51
แบบสัมภาษณ์	51

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	เพศของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	23
2	อายุของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	23
3	สถานภาพของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	24
4	จำนวนสมาชิกในครอบครัวของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	24
5	ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	25
6	ศาสนาของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	25
7	การถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	25
8	ความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของ ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	26
9	ความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของ ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	26
10	ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร ของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	27
11	ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทาง การเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	28
12	ปัจจัยด้านสังคม	28
13	ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านสังคมที่มีต่อการถ่ายทอด ภูมิปัญญาทางการเกษตร	29
14	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทและหน้าที่ในสังคมกับการถ่ายทอด ภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	30
15	ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วม/เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน/สังคมกับ การถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	31
16	ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ	31
17	ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่มีต่อการถ่ายทอด ภูมิปัญญาทางการเกษตร	32
18	ความสัมพันธ์ระหว่างประมาณการรายจ่ายของครอบครัวต่อเดือนกับการ ถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	33
19	ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้จากอาชีพหลักกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทาง การเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	33
20	ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ	34

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
21	ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติที่มีต่อการ ถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร	36
22	ความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งน้ำในการทำการเกษตรกับการถ่ายทอด ภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	36
23	ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นเจ้าของที่ดินทำกินกับการถ่ายทอดภูมิปัญญา ทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	37
24	ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ที่ดินกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร ของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	38
25	ความสัมพันธ์ระหว่างการมีพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์กับการถ่ายทอด ภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	38
26	ปัจจัยด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณี	39
27	ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีที่มีต่อ การถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร	39
28	ความสัมพันธ์ระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีใน ท้องถิ่นกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	40
29	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประเพณีทาง การเกษตร กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบ แบบสัมภาษณ์	40
30	ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรของ ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	41

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดีเพราะได้รับความกรุณาจากบุคคลหลายฝ่าย โดยได้รับความอนุเคราะห์จากนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเชียงคำ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ที่ให้ความอนุเคราะห์และอำนวยความสะดวกในพื้นที่ที่รับผิดชอบ ผู้ใหญ่บ้านของทั้ง 14 หมู่บ้านในการอำนวยความสะดวกในการติดต่อกับเกษตรกรในพื้นที่ และเกษตรกรที่ให้ความอนุเคราะห์สละเวลาในการให้คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ และนำชมกิจกรรมในการประกอบอาชีพและการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตร ขอขอบคุณ คุณทิพาพร เวชกามา และคุณศุภกัญญา อ่อนสนิท ที่ให้ความอนุเคราะห์ในอำนวยความสะดวกในการเดินทางเพื่อการสัมภาษณ์และการรวบรวมข้อมูลการวิจัย และขอขอบคุณบุคลากรในสาขาวิชาครุศาสตร์เกษตร คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ทุกระดับที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการทำวิจัยด้วยดีตลอดมาจนทำให้งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดี

คณะผู้วิจัยมีความรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของบุคคลต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นและขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	I
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	III
กิตติกรรมประกาศ	V
สารบัญ	VI
สารบัญตาราง	XIII
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	2
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.5 นิยามศัพท์	3
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	4
2.1 ข้อมูลตำบลเชิงคำ อำเภอเมือง จังหวัดโยธินธร	4
2.2 ความหมายของการเกษตร	5
2.3 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น	5
2.4 ลักษณะของภูมิปัญญาไทย	7
2.5 คุณสมบัติของผู้ทรงภูมิปัญญาไทย	8
2.6 สาขาภูมิปัญญาไทย	9
2.7 วิธีการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านให้เกิดประโยชน์	12
2.8 การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน	12
2.9 แนวทางการศึกษาและเผยแพร่ภูมิปัญญาชาวบ้าน	13
2.10 กลุ่มเป้าหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น	15
2.11 ปัญหาด้านการเกษตรกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	15
2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	19
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	21
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย	21
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	21
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	22
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลผลข้อมูล	22

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย	23
4.1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ (ปัจจัยส่วนบุคคล)	23
4.2 ปัจจัยด้านสังคม	28
4.3 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ	31
4.4 ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ	34
4.5 ปัจจัยด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณี	39
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	42
5.1 สรุปผลการวิจัย	42
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	46
5.3 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย	47
บรรณานุกรม	49
ภาคผนวก	51
แบบสัมภาษณ์	51

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	เพศของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	23
2	อายุของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	23
3	สถานภาพของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	24
4	จำนวนสมาชิกในครอบครัวของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	24
5	ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	25
6	ศาสนาของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	25
7	การถ่ายทอดภูมิปัญญาทางด้านการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	25
8	ความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	26
9	ความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	26
10	ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	27
11	ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	28
12	ปัจจัยด้านสังคม	28
13	ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านสังคมที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร	29
14	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทและหน้าที่ในสังคมกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	30
15	ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วม/เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน/สังคมกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	31
16	ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ	31
17	ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร	32
18	ความสัมพันธ์ระหว่างประมาณการรายจ่ายของครอบครัวต่อเดือนกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	33
19	ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้จากอาชีพหลักกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	33
20	ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ	34

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
21	ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติที่มีต่อการถ่ายทอด ภูมิปัญญาทางการเกษตร	36
22	ความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งน้ำในการทำการเกษตรกับการถ่ายทอดภูมิปัญญา ทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	36
23	ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นเจ้าของที่ดินทำกินกับการถ่ายทอดภูมิปัญญา ทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	37
24	ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ที่ดินกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร ของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	38
25	ความสัมพันธ์ระหว่างการมีพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ดีกับการถ่ายทอดภูมิปัญญา ทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	38
26	ปัจจัยด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณี	39
27	ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีที่มีต่อการ ถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร	39
28	ความสัมพันธ์ระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีใน ท้องถิ่นกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	40
29	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประเพณีทาง การเกษตรกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	40
30	ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรของ ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	41

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

จากแนวความคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ได้มีบทบาทในกระแสการพัฒนาของสังคมโลกนับตั้งแต่ปี 2515 ที่องค์การสหประชาชาติได้จัดให้มีการประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (Human Environment) ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน เรียกร้องให้ชาวโลกคำนึงถึงผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย จนเกินขีดจำกัดของทรัพยากรโลก และประเทศไทยได้ร่วมลงนามรับรองแผนแม่บทโลก ร่วมกับ 178 ประเทศ ร่วมกับสมาชิกที่เข้าร่วมประชุมสุดยอดระดับโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN Conference on Environment and Development : UNCED) ณ กรุงริโอ เดอจาเนโร ประเทศบราซิล นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 ทำให้ประเทศไทยนำแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและพันธกรณีดังกล่าวมาใช้เป็นกรอบทิศทางกำกับการพัฒนาประเทศ นั่นคือ การพัฒนาที่มุ่งสู่ดุลยภาพของมิติ 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยให้ตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของคนรุ่นปัจจุบันและอนาคต (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2549) ทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชนได้มีความพยายามมีความพยายามจัดทำตัวชี้วัดที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยง ระหว่างการพัฒนาที่ยั่งยืนกับความสมดุลทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิต ตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) ได้แก่ ดัชนีความอยู่ดีมีสุข ดัชนีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ และตัวชี้วัดคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาประเทศตามแนวทางของปฏิญญาแห่งสหประชาชาติที่ได้รับรองจาก 189 ประเทศ (Millennium Development Goals) ซึ่งยืนยันหลักการสากลเรื่องการพัฒนาที่มีคนเป็นศูนย์กลางและการพัฒนาคนอย่างยั่งยืน โดยมีเป้าหมายหลักในการต่อสู้กับความยากจน การไม่รู้หนังสือ โรคภัยไข้เจ็บ ความไม่เท่าเทียมกันทางเพศ และความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาระบบราชการและสังคมแห่งชาติ, 2546)

อย่างไรก็ตามการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทยมีพื้นฐานแนวคิดมาจาก "ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง" ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่มีดุลยภาพ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม การพัฒนาทั้ง 3 มิติจะต้องเกื้อกูลและไม่เกิดความขัดแย้งซึ่งกันและกัน โดยการพัฒนาระบบเศรษฐกิจให้ขยายตัวอย่างมีคุณภาพและแข่งขันได้ และคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สามารถสงวนรักษาไว้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยาวนาน ใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการของคนทั้งในปัจจุบันและในอนาคต (ชโยนนัด สมุทวณิช, 2541) ซึ่งสอดคล้องกับคณะกรรมการการพัฒนาระบบราชการและสังคมแห่งชาติ (2546) ได้ขยายความถึงหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อคงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพและคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เป็นฐานการผลิตของระบบเศรษฐกิจ และการดำรงชีวิตของมนุษย์ได้อย่างต่อเนื่องตลอดไป และต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพคนและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น โดยบริหารจัดการทรัพยากรและผลประโยชน์จากการพัฒนาและการคุ้มครองอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม มีการปลูกฝังค่านิยมของคนไทยให้มีความเอื้ออาทรเป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รายงานการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรของเกษตรกร ตำบลเชียงคำ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

พอเพียงและพึ่งตนเองได้ ขณะเดียวกันส่งเสริมการนำ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยที่ดำเนินวิถีชีวิต อยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างเกื้อกูล สามารถปรับตัวรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงบนฐานของสังคมแห่ง ความรู้ เมื่อหันมามองการพัฒนาของประเทศไทยที่ผ่านมา พบว่า การเร่งรัดการเติบโตทางเศรษฐกิจ เป็นหลัก ทำให้เกิดการใช้ฐานทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือยเกิดการเสื่อมถอยลงมาก ส่งผล กระทบต่อสิ่งแวดล้อม ความยั่งยืนของระบบนิเวศ สังคมพฤติกรรมการผลิตและบริโภคที่ไม่เหมาะสม ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยขาดความสมดุลกับสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่า เกิดการสะสมของ ปัญหาต่อทุนธรรมชาติและระบบนิเวศซึ่งคนในสังคมจำเป็นต้องพึ่งพา และส่งผลต่อการพัฒนา คุณภาพชีวิตของสังคมไทยทั้งในรุ่นปัจจุบันและรุ่นอนาคต

ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมาแล้วนั้นการการถ่ายทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้ของคนในชุมชนจึง มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาชุมชนเพื่อความสมดุลในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะชุมชนระดับราก หญ้าซึ่งส่วนใหญ่แล้วประกอบอาชีพเกี่ยวกับการเกษตรมาตั้งแต่บรรพบุรุษจวบจนปัจจุบัน การรักษา ภูมิปัญญาและองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นในสังคมและชุมชนนั้น จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของ ภูมิปัญญาที่เหมาะสมสอดคล้องกับการดำรงชีวิตในระดับรากหญ้า พัฒนาการและเปลี่ยนแปลงของ สังคมรอบข้างจนถึงระดับโลก และการพัฒนาให้คนในชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างพอเพียง และยั่งยืน ดังนั้นการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของเกษตรกรจะ เกิดประโยชน์ด้วยเป็นข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้นที่สำคัญต่อการวางนโยบายและวางแผนเชิงปฏิบัติการ เป็นต้นแบบหรือแนวทางของการศึกษาวิจัยและพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม (Participation development) แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการศึกษาวิจัยและพัฒนาที่เป็นระบบอย่างต่อเนื่อง เพื่อ การพัฒนาสังคมชนบทได้อย่างยั่งยืนต่อไป การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ในเขตตำบลเชียงคำ อำเภอ เมือง จังหวัดยโสธร ซึ่งเป็นพื้นที่ในการดำเนินการวิจัย เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางภูมิ ปัญญาทางการเกษตร และเป็นพื้นที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินโครงการต่างๆ ทาง การเกษตรในระดับชาติ เช่น เป็นแหล่งปลูก ชื้อขาย และแลกเปลี่ยนวิทยากรเกี่ยวกับ หล้าและพืช อาหารสัตว์ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศ ประสบผลสำเร็จในโครงการเลี้ยงวัวเนื้อ การเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น ทั้งนี้ผลการศึกษาจะเป็นแนวทางเพื่อการศึกษาในระดับสูงต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานของเกษตรกรในพื้นที่ตำบลเชียงคำ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาของเกษตรกรด้านการเกษตรของ เกษตรกรในตำบลเชียงคำ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
3. เพื่อหาความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาของเกษตรกรด้าน การเกษตรของเกษตรกรในตำบลเชียงคำ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย

1.3.1 ขอบปริมาณ

เกษตรกรในตำบลเชียงคำ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

1.3.2 ขอบคุณภาพ

-2.1 ตัวแปรต้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามแก้ไขตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร
- ปัจจัยด้านศิลปวัฒนธรรมความเชื่อ
- ปัจจัยด้านการศึกษา
- ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ
- ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม

2.2 ตัวแปรตาม

- การถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรของเกษตรกร

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานและเป็นแนวทางในการพัฒนาภูมิปัญญาและองค์ความรู้ที่มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตและดำรงไว้ซึ่งรูปแบบวิถีชีวิตของคนในชุมชนอย่างแท้จริงและยั่งยืน

2. หน่วยงานที่ได้รับประโยชน์จากผลการวิจัย ได้แก่ หน่วยงานในท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล หน่วยงานระดับอำเภอและจังหวัด เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ และสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด รวมทั้งองค์กรที่เป็นแหล่งทุนแก่ชุมชนท้องถิ่น เช่น ธนาคารออมสิน และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์

1.5 นิยามศัพท์

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ของชาวบ้านในท้องถิ่น ที่ได้มาจากประสบการณ์ของชาวบ้าน รวมทั้งความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่ง ไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง (สามารถ จันทร์สุรย์, 2536: 145-159)

การเกษตร หมายถึง การปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ โดยอาศัยการเรียนรู้ ประสบการณ์จากการสังเกต การปฏิบัติ และทรัพยากรที่มีอยู่ ทั้งที่ดิน น้ำ อากาศ เพื่อให้ได้ผลผลิตทางด้านเกษตร (อนันต์ ลิขิตประเสริฐ, 2536: 205-216)

การเพาะปลูกพืช หมายถึง การทำไร่ ทำนา ทำสวน

การเลี้ยงสัตว์ หมายถึง การเลี้ยงและการเพาะพันธุ์สัตว์ การจัดการดูแลสัตว์เลี้ยง (การเลี้ยงโค กระบือ เป็ด ไก่ สุกร และการเลี้ยงปลา)

การแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร หมายถึง การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลิตผลที่ได้จากการทำการเกษตร เพื่อประโยชน์ต่อการเก็บรักษาเพื่อการบริโภค การเพิ่มมูลค่าของผลผลิต

บทที่ 2

ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรของเกษตรกรในตำบล
เชิงคำ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องไว้ดังนี้

- 2.1 ข้อมูลตำบลเชิงคำ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
- 2.2 ความหมายของการเกษตร
- 2.3 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 2.4 การถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 2.5 กลุ่มเป้าหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 2.6 ลักษณะของภูมิปัญญา
- 2.7 ปัญหาด้านการเกษตร
- 2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ข้อมูลตำบลเชิงคำ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

ตำบลเชิงคำ อำเภอเมืองยโสธร เป็นตำบลที่มีสภาพค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ มีทรัพยากรลำน้ำ
แหล่งน้ำหล่อเลี้ยงการเกษตรเป็นที่ราบลุ่ม เหมาะในการทำการเกษตร ทำสวน และทำการประมงน้ำ
จืด จับปลา แบ่งเขตการปกครองเป็น 14 หมู่บ้าน มีสภาพเป็นดินร่วนปนทราย และบางพื้นที่มีสภาพ
เป็นดินร่วนปนเหนียวในฤดูฝนน้ำท่วมขัง มีความอุดมสมบูรณ์ มีแหล่งน้ำหลายสายไหลผ่าน แต่บางปี
ในฤดูฝนมีน้ำท่วมขัง ทิศเหนือติดกับตำบลตาดทอง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ทิศใต้ติดกับอำเภอ
พนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลชุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธรทิศตะวันตก
ติดกับตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ประชากรมีอาชีพหลักคือ การทำนา ทำสวน/ทำไร่
อาชีพเสริมคือ การประมงน้ำจืด/จับปลา และอาชีพรับจ้างทั่วไป

ตำบลเชิงคำมีลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบมรสุม มี 3 ฤดู คือ 1) ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือน
กุมภาพันธ์ - พฤษภาคม 2) ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือน มิถุนายน - กันยายน และ 3) ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่
เดือน ตุลาคม - มกราคม (วิกิพีเดีย. 2550) ตำบลเชิงคำมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 6,470 คน
จำนวนครัวเรือน 1,679 ครัวเรือน เฉลี่ยครัวเรือนละ 4 คน ตำบลเชิงคำมีทั้งหมด 14 หมู่บ้าน ได้แก่

1. บ้านกว้าง	หมู่ที่ 1
2. บ้านคุยสำโรง	หมู่ที่ 2
3. บ้านปากเป่ง	หมู่ที่ 3
4. บ้านกุดกง	หมู่ที่ 4
5. บ้านเชิงคำ	หมู่ที่ 5
6. บ้านท่าเยี่ยม	หมู่ที่ 6
7. บ้านดอนแก้ว	หมู่ที่ 7
8. บ้านหนองหอย	หมู่ที่ 8
9. บ้านศาลาแดง	หมู่ที่ 9

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

10. บ้านเชียงคำ	หมู่ที่ 10
11. บ้านกว้างใหม่พัฒนา	หมู่ที่ 11
12. บ้านกิโลศูนย์	หมู่ที่ 12
13. บ้านกว้าง	หมู่ที่ 13
14. บ้านกุดกงใหม่	หมู่ที่ 14

2.2 ความหมายของการเกษตร

การเกษตร หมายถึง ผลิตรวมที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์กับทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญบางอย่าง เช่น ดิน น้ำ อากาศ แสงแดด และอินทรีย์ชีวิตอื่นๆ เช่น พืช สัตว์ที่จะก่อให้เกิดผลิตผลสำหรับมนุษย์ใช้อุปโภค บริโภค เพื่อให้มนุษย์และสัตว์ดำรงชีวิตอยู่ได้ (ทำนอง สิงคาลวณิช, 2525: 134)

การเกษตร คือ การใช้ศิลปะและวิทยาศาสตร์ในการปฏิบัติกับที่ดินเพื่อให้เกิดการผลิต (มนตรี เพ็ชรทองคำ, 2516: 3)

การเกษตร คนแรกๆจะเรียนรู้กับปรากฏการณ์ หรือ จากการสังเกต คือ สภาพที่พบเห็นได้ชัดเจนตามธรรมชาติ เช่น ต้นข้าว ชอบขึ้นในพื้นที่ที่มีน้ำขังระดับใดระดับหนึ่ง กระจับปี่กินหญ้าหรือฟางเป็นอาหารได้เมื่อเกษตรกรมีความประสงค์จะทำนาปลูกข้าวไว้บริโภค และเลี้ยงกระจับปี่ไว้ใช้งานก็ต้องปรับแต่งสภาพพื้นที่ให้มีสภาพใกล้เคียงกับธรรมชาติตามที่ได้พบเห็นมาเพื่อปลูกข้าวและหาฟางหรือหญ้าที่เคยสังเกตเห็นมา ให้กระจับปี่กิน ซึ่งเป็นการเรียนรู้ด้วยการเอาอย่างหรือเลียนแบบธรรมชาติ (ทำนอง สิงคาลวณิช, 2525: 144)

2.3 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

เสรี พงษ์พิศ (2529) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญา (Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular wisdom) หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) หมายถึง พื้นเพรากฐานของความรู้ของชาวบ้านหรือความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมาทั้งทางตรง คือ ประสบการณ์ตนเอง หรือทางอ้อม ซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้ที่สืบทอดกันมา และ ภูมิปัญญา หมายถึง แบบแผนการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่าแสดงความเฉลียวฉลาดของบุคคลและสังคม ซึ่งได้สั่งสมและสืบทอดกันมา ภูมิปัญญาทรัพยากรบุคคลหรือทรัพยากรความรู้ที่รู้ได้ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน หมายถึง การเอาทรัพยากร ความรู้ ทรัพยากรบุคคลทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นแต่ละแห่ง ซึ่งอาจจะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนหรือเป็นเอกลักษณ์สากลที่หลายๆท้องถิ่นมีคล้ายกันก็ได้ ภูมิปัญญาพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่นเกิดจากการที่ชาวบ้านแสวงหาความรู้เพื่อเอาชนะอุปสรรคทางธรรมชาติ ทางสังคมที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ภูมิปัญญาพื้นบ้านจึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและวิถีชีวิตชาวบ้าน (เสรี พงษ์พิศ, 2537)

ศูนย์กลางความรู้แห่งชาติ (2548) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านว่า หมายถึง ความรู้ของชาวบ้านในท้องถิ่น ซึ่งได้มาจากประสบการณ์ และความเฉลียวฉลาดของชาวบ้าน รวมทั้งความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดมีการปรับ ประยุกต์และเปลี่ยนแปลง จนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ทางสังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้แล้วภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านยังหมายถึง

ความรู้ของชาวบ้าน ซึ่งเรียนรู้มาจากพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ญาติพี่น้อง หรือผู้มีความรู้ในหมู่บ้านในท้องถิ่นต่างๆ ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นความรู้เรื่องการทำมาหากิน เช่น การจับปลา การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การทอผ้า ทอเสื่อ การสานตะกร้าและเครื่องใช้ด้วยไม้ไผ่ ด้วยหวาย การทำเครื่องปั้นดินเผา การทำเครื่องมือทางการเกษตร นอกจากนี้ ยังมีศิลปะดนตรี การฟ้อนรำ และการละเล่นต่างๆ การรักษาโรคด้วยวิธีต่างๆ เช่น การใช้ยาสมุนไพร การนวด เป็นต้น ภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นความรู้ความสามารถที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ และถ่ายทอดมาให้เรา มีวิธีการหลายอย่างที่ทำให้ความรู้เหล่านี้เกิดประโยชน์แก่สังคมปัจจุบันด้วย เช่น 1) การอนุรักษ์ คือ การรักษาสิ่งที่ตั้งงามไว้ 2) การฟื้นฟู คือ การรื้อฟื้นสิ่งที่ตั้งงามที่หายไป เลิกไป หรือกำลังจะเลิก ให้กลับมาเป็นประโยชน์ เช่น การรื้อฟื้นดนตรีไทย และ 3) การประยุกต์ คือ การปรับ หรือการผสมผสานความรู้เก่ากับความรู้ใหม่เข้าด้วยกัน ให้เหมาะสมกับสมัยใหม่ เช่น การใช้ยาสมุนไพรในโรงพยาบาล ประสานกับการรักษาสมัยใหม่ เป็นต้น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาไทย จึงหมายถึง สิ่งที่เป็นองค์ความรู้ของชาวบ้านที่เกิดจากการสั่งสม สะสม สามารถคิดเอง ทำเอง เป็นความรู้แบบองค์รวมสามารถถ่ายทอดได้ มีความเชื่อมโยง สามารถบูรณาการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นสุขหรือป้องกันหรือแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นได้ ภูมิปัญญาเป็นสินทรัพย์ของประชาชนและชุมชนที่มีการสั่งสมทุนทางปัญญา ความรู้ วัฒนธรรม ทักษะ ฝีมือ ธรรมชาติของชุมชน ความสงบ วิถีชีวิต วิสตุตามธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานหรือทุนทางสังคมของชุมชน เพราะเป็นสิ่งที่ได้รับการสร้างสมและสืบทอดต่อๆ มา เป็นสมบัติของคนในชุมชน ดังนั้นการถ่ายทอดความรู้หรือการสอน จึงหมายถึง การบอกวิชาความรู้ให้แสดงเข้าใจโดยวิธีบอกหรือทำให้เห็นเป็นตัวอย่างเพื่อให้รู้ตัวรู้ซึ้ง

นอกจากนี้แล้ว นันทสาร สลับสี (2543) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ความเชื่อ และศักยภาพในการแก้ปัญหาของมนุษย์ที่สืบทอดมาจากอดีตถึงปัจจุบันอย่างไม่ขาดสายและเชื่อมโยงกันทั้งระบบ และ ภูมิปัญญาไทย หมายถึง ความรู้ความสามารถ วิธีการผลงานที่คนไทยได้ค้นคว้า รวบรวม และจัดเป็นความรู้ ถ่ายทอด ปรับปรุง จากคนรุ่นหนึ่งมาสู่คนอีกรุ่นหนึ่งจนเกิดผลิตผลที่ดี งดงาม มีคุณค่า มีประโยชน์ สามารถนำมาแก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตได้ ซึ่งภูมิปัญญามี 2 ลักษณะ คือ 1) ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ชีวทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาม คุณค่าและความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน และ 2) ลักษณะที่เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องเกี่ยวกับเฉพาะด้านต่างๆ เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะ ดนตรี และอื่นๆ

ภูมิปัญญาเหล่านี้สะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกันคือ

1. ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับโลก สิ่งแวดล้อม สัตว์ พืช ธรรมชาติ
2. ความสัมพันธ์กับคนอื่นๆ ที่ร่วมกันในสังคม หรือในชุมชน
3. ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งหลาย

ทั้งสามลักษณะนี้ คือ สามมิติของเรื่องเดียวกัน คือ ชีวิตของชาวบ้านสะท้อนออกมาถึงภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพ เหมือนสามมุมของรูปสามเหลี่ยม ภูมิปัญญาจึงเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.4 ลักษณะของภูมิปัญญาไทย

ภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่ประกอบไปด้วยคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้าน ในวิถีชีวิตนั้น ชีวิตของชาวบ้านไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วนๆ หากแต่ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กัน การทำมาหากิน การอยู่ร่วมกันในชุมชน การปฏิบัติศาสนา พิธีกรรมและประเพณี ภูมิปัญญาไทยจึงเกิดขึ้น จากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ คนกับบุคคลอื่น และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติทำให้เกิด ความไพบุลย์ในวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมที่สืบทอดต่อกัน มา ภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาชาวบ้านมีลักษณะดังนี้

- 1) มีลักษณะเป็นทั้งความรู้ ทักษะ ความเชื่อ และพฤติกรรม
- 2) แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และคนกับสิ่งเหนือ ธรรมชาติ
- 3) เป็นองค์รวมหรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิตของคน
- 4) เป็นเรื่องของการแก้ปัญหา การจัดการ การปรับตัว และการเรียนรู้ เพื่อความอยู่รอดของ บุคคล ชุมชน และสังคม
- 5) เป็นพื้นฐานสำคัญในการมองชีวิต เป็นพื้นฐานความรู้ในเรื่องต่างๆ
- 6) มีลักษณะเฉพาะ หรือมีเอกลักษณ์ในตัวเอง
- 7) มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อการปรับสมดุลในพัฒนาการทางสังคม

โดยสรุป ความเหมือนกันของภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย คือเป็นองค์ความรู้ และ เทคนิคที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ ซึ่งได้สืบทอดและเชื่อมโยงมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ อดีตถึงปัจจุบัน ส่วนของความต่างคือ ภูมิปัญญาไทย โดยรวม เป็นที่ยอมรับระดับชาติ ส่วนภูมิ ปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้และความสามารถในระดับท้องถิ่น เช่น ภาษาไทยเป็นภูมิปัญญาไทย ในขณะที่ภาษาอีสานเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น

กฤษรา วงษาสันต์, (2543: 15) ได้กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญาไว้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาเกิดจากภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกคนรุ่นหนึ่ง หรือ ถ่ายทอดความรู้เดิมจากบรรพบุรุษที่มีอยู่ในท้องถิ่น
2. เป็นเรื่องของการเรียนรู้ (knowledge) ทักษะ (skill) ความเชื่อ (belief) และพฤติกรรม (Behavior) ของคนในชุมชน
3. แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมองค์รวมหรือ กิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิต
4. เรื่องการแก้ไขปัญหา การจัดการ การปรับตัว การเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดของบุคคล ชุมชนและสังคม
5. แกนหลักหรือกระบวนทัศน์ในการมองชีวิต เป็นพื้นฐานความรู้ในเรื่องต่างๆ
6. มีลักษณะเฉพาะตัวและเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากสังคมอื่น สิ่งที่ทำให้เกิดความ แตกต่าง มีหลายประการด้วยกัน ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยเกิดจากพื้นฐานทางการเกษตร เนื่องจากคนไทยประกอบอาชีพ เกษตรกรรมประมาณร้อยละ 50 ของประชากรทั้งประเทศ ชีวิตประจำวันของคนไทยส่วนใหญ่จึงมี ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการทำไร่ ทำนา การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การจับสัตว์น้ำ ตัวอย่างภูมิ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาค้นคว้าเท่านั้น เมื่ออนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ตามการคำ

ปัญญาท้องถิ่นทางด้านนี้ เช่น “เกวียน” ใช้ในการขนส่งผลิตผลทางการเกษตร เครื่องมือที่ใช้ในการจับสัตว์น้ำ เครื่องมือในการเก็บเกี่ยวผลผลิตต่างๆ เป็นต้น

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยส่วนใหญ่มาจากพระพุทธศาสนา คนไทยนับถือศาสนาพุทธประมาณร้อยละ 95 คำสอนของศาสนาพุทธรวมทั้งประเพณีเกี่ยวกับศาสนามีส่วนสำคัญในการสร้างภูมิปัญญา เช่น การทำบาตรพระ การหล่อพระพุทธรูป การหล่อและแกะสลักเทียนพรรษา การก่อสร้างโบสถ์ เจดีย์ จิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์ เป็นต้น

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย เกิดจากการทดลองใช้ชีวิตจริง เช่น เรื่องเกี่ยวกับยาสมุนไพร การนวดไทย อาหารไทย น้ำดื่มสมุนไพร กระทำซ้ำหลายๆ ครั้ง จนมั่นใจว่าเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต จึงบันทึกเอาไว้ให้คนรุ่นหลังได้ใช้ต่อไป

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยมีการบอกเล่าสืบต่อกันมา เมื่อสามารถแนวปฏิบัติเรื่องใดได้ชัดเจนแล้ว ก็จะมีการจดจำเอาไว้ หรือบันทึกไว้ด้วยใบลาน แล้วบอกเล่าให้คนรุ่นลูกหลานได้ทราบ และปฏิบัติต่อไปได้ด้วยไม่ต้องเสียเวลาศึกษาหรือทดลองทำอีก จึงทำให้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากคนรุ่นเก่าไปสู่คนรุ่นใหม่ เป็นเสมือนมรดกของสังคมไทย ลักษณะของภูมิปัญญาที่มีต่อการพัฒนาสามารถแบ่งแยกได้ดังนี้ คือ 1) ความรู้เดิมในเรื่องนั้นๆ ผสมผสานกับความรู้ใหม่ 2) การสั่งสมหรือการสืบทอดมาจากเรื่องนั้นๆ 3) ประสบการณ์เดิมที่สามารถเทียบได้กับประสบการณ์ใหม่ 4) สถานการณ์ที่ไม่มั่นคงและหาทางออกไม่ได้ และ 5) รากฐานทางวัฒนธรรมหรือความเชื่อ (อบเชย แก้วสุข, 2543: 105)

2.5 คุณสมบัติของผู้ทรงภูมิปัญญาไทย

นันทสาร สีสลับ (2543) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้ทรงภูมิปัญญาไทยไว้ดังนี้ว่า ในแต่ละหมู่บ้าน แต่ละชุมชนไทย ล้วนมีการทำมาหากินที่สอดคล้องกับภูมิประเทศ มีผู้นำที่มีความรู้ มีฝีมือทางช่าง สามารถคิดประดิษฐ์ ตัดสินใจแก้ปัญหาของชาวบ้านได้ ผู้นำเหล่านี้ เรียกว่า ปราชญ์ชาวบ้าน หรือผู้ทรงภูมิปัญญาไทย ผู้ทรงภูมิปัญญาไทยเป็นผู้มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ อย่างน้อยดังต่อไปนี้

1) เป็นคนดีมีคุณธรรม มีความรู้ความสามารถในวิชาชีพต่างๆ มีผลงานด้านการพัฒนาท้องถิ่นของตน และได้รับการยอมรับจากบุคคลทั่วไปอย่างกว้างขวาง ทั้งยังเป็นผู้ใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนาของตนเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการดำรงวิถีชีวิตโดยตลอด

2) เป็นผู้คงแก่เรียนและหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ ผู้ทรงภูมิปัญญาจะเป็นผู้ที่หมั่นศึกษาแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอไม่หยุดนิ่ง เรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบ เป็นผู้ลงมือทำโดยทดลองทำตามที่เรียนมา

3) เป็นผู้นำของท้องถิ่น ผู้ทรงภูมิปัญญาส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่สังคม ในแต่ละท้องถิ่นยอมรับให้เป็นผู้นำ ทั้งผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งจากราชการ และผู้นำตามธรรมชาติ ซึ่งสามารถเป็นผู้นำของท้องถิ่นและช่วยเหลือผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

4) เป็นผู้ที่สนใจปัญหาของท้องถิ่น ผู้ทรงภูมิปัญญาล้วนเป็นผู้ที่สนใจปัญหาของท้องถิ่น เอาใจใส่ ศึกษาปัญหา หาทางแก้ไข และช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนของตนและชุมชนใกล้เคียงอย่างไม่ย่อท้อ จนประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับของสมาชิกและบุคคลทั่วไป

5) เป็นผู้ขยันหมั่นเพียร ผู้ทรงภูมิปัญญาเป็นผู้ขยันหมั่นเพียร ลงมือทำงานและผลิตผลงานอยู่เสมอ ปรับปรุงและพัฒนาผลงานให้มีคุณภาพมากขึ้นอีกทั้งมุ่งทำงานของตนอย่างต่อเนื่อง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่ออนุญาตเห็นเป็นประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไป 8

รายงานการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรของเกษตรกร ตำบลเขื่องคำ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

6) เป็นนักปกครองและประสานประโยชน์ของท้องถิ่น ผู้ทรงภูมิปัญญา นอกจากเป็นผู้ที่ประพฤติตนเป็นคนดี จนเป็นที่ยอมรับนับถือจากบุคคลทั่วไปแล้ว ผลงานที่ท่านทำยังถือว่ามีความรู้ค่า จึงเป็นผู้ที่มีทั้ง "ครองตน ครองคน และครองงาน"

7) มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้เป็นเลิศ เมื่อผู้ทรงภูมิปัญญามีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์เป็นเลิศ มีผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและบุคคลทั่วไป ทั้งชาวบ้าน นักวิชาการ นักเรียน นิสิต/นักศึกษา โดยอาจเข้าไปศึกษาหาความรู้ หรือเชิญท่านเหล่านั้นไปเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ได้

8) เป็นผู้มีความรู้หรือบริหารดี ผู้ทรงภูมิปัญญา ถ้าเป็นคฤหัสถ์ จะพบว่า ล้วนมีคู่ครองที่ดีที่คอยสนับสนุน ช่วยเหลือ ให้กำลังใจ ให้ความร่วมมือในงานที่ท่านทำ ช่วยให้ผลิตผลงานที่มีคุณค่า ถ้าเป็นนักบวช ไม่ว่าจะป็นศาสนาใด ต้องมีบริวารที่ดี จึงจะสามารถผลิตผลงานที่มีคุณค่าทางศาสนาได้

9) เป็นผู้ที่มีปัญญารอบรู้และเชี่ยวชาญจนได้รับการยกย่องว่าเป็นปราชญ์ ผู้ทรงภูมิปัญญา ต้องเป็นผู้ที่มีปัญญารอบรู้และเชี่ยวชาญ รวมทั้งสร้างสรรค์ผลงานพิเศษใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและมนุษยชาติอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ

2.6 สาขาภูมิปัญญาไทย

มีการกำหนดสาขาภูมิปัญญาไทย และหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน ไว้อย่างมากมายหลากหลาย ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และหลักเกณฑ์ต่างๆ ที่หน่วยงาน องค์กร และนักวิชาการนำมากำหนด ในการศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งภูมิปัญญาไทยเป็น 9 สาขาดังนี้

1) สาขาเกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในภาวะการณ์ต่างๆ ได้ (นันทสาร สีสลับ (2543) เช่น การเพาะปลูก การขยายพันธุ์พืช การเลี้ยงสัตว์ การเพาะพันธุ์สัตว์ การเกษตรผสมผสาน การทำไร่นาสวนผสม การปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

2) สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม หมายถึง การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลิตผล เพื่อชะลอการนำเข้าตลาด เพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรม อันเป็นกระบวนการที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจได้ (นันทสาร สีสลับ (2543) เช่น การจักสาน (ทอเสื่อ สานกระด้ง กระติบข้าว แห อวน) การช่าง (ช่างตีมีด เหล็ก ขวาน ปั่นโม่) การแกะสลัก การตัดเย็บเสื้อผ้า อื่นๆ เป็นต้น

3) สาขาการแพทย์แผนไทย หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้ (นันทสาร สีสลับ (2543) เช่น หมอสมุนไพร หมอยากลางบ้าน หมอนวดแผนโบราณ หมอยาหม้อ อื่นๆ เป็นต้น

4) สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน (นันทสาร สีสลับ (2543) เช่น การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การอนุรักษ์ป่า การจัดการป่าต้นน้ำและป่าชุมชน อื่นๆ เป็นต้น

5) สาขาศิลปกรรม/ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน/สื่อท้องถิ่น หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ เช่น การวาดภาพ (จิตรกรรม) การปั้น (ประติมากรรม) ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ ศิลปะมวยไทย นาฏศิลป์ ดนตรี การแสดง การละเล่นพื้นเมือง นันทนาการ อื่นๆ

6) สาขาภาษาและวรรณกรรม หมายถึงความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างผลงานด้านภาษา คือ ภาษาถิ่น วรรณกรรมท้องถิ่น การจัดทำสารานุกรมท้องถิ่น การปริวรรต (การเปลี่ยนแปลง) หนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนการสอนภาษาถิ่นต่างๆ เป็นต้น (นันทสาร สีสลับ, 2543)

7) สาขาปรัชญา ศาสนา และประเพณี หมายถึง ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อ และประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติ ให้บังเกิดผลดีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม และเหมาะสมต่อบริบททางเศรษฐกิจ สังคม การถ่ายทอดวรรณกรรม คำสอน การประยุกต์ประเพณี บุญ อื่นๆ เป็นต้น

8) สาขาพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารท้องถิ่น หมายถึงความสามารถในการแปรรูปผลิตผลในหลายรูปแบบ การเลือกสรร การประดิษฐ์ การถนอมอาหาร ปรับปรุงอาหารและอนุรักษ์อาหารพื้นบ้าน ตลอดจนผลิตเป็นสินค้าจนได้รับความนิยม อาทิ เช่น ปลาจ๋า ปลาส้ม น้ำปลา ปลาเค็ม เนื้อเค็ม ปลาแห้ง เนื้อแห้ง ผักดอง ข้าวยา น้ำบูดู แหนม แจ่วบอง ส้มตำ แคบหมู น้ำพริกหนุ่ม เป็นต้น ความรู้เรื่องการปรุงอาหารแต่ละท้องถิ่นมีรูปแบบและรสชาติแตกต่างกันไป มีมากมายนับร้อยนับพันชนิด แม้ในชีวิตประจำวันจะมีเพียงไม่กี่อย่าง แต่โอกาสงานพิธี งานเลี้ยง งานฉลองสำคัญ จะมีการจัดเตรียมอาหารอย่างดีและพิถีพิถัน การปรุงแต่งอาหารในประเพณีเดิมนั้นเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ การเตรียมอาหาร การจัดขนมและผลไม้ ไม่ได้เป็นเพียงเพื่อให้รับประทานและอร่อย แต่ให้ได้ความสวยงาม ทำให้สามารถสัมผัสกับอาหารนั้นไม่เพียงแต่ทางปากและรสชาติของลิ้น แต่ทางตาและทางใจ การเตรียมอาหารนั้นเป็นงานศิลปะที่ปรุงแต่งด้วยความตั้งใจ ใช้เวลา ฝีมือ และความรู้ความสามารถ

9) สาขาการจัดการองค์กรชุมชน หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการดำเนินงานขององค์กรชุมชนต่างๆ ให้สามารถพัฒนา และบริหารองค์กรของตนเองได้ตามบทบาท และหน้าที่ขององค์กร (นันทสาร สีสลับ, 2543) เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มประมงพื้นบ้าน ร้านค้าชุมชน ศูนย์สาธิตการตลาด กลุ่มออมทรัพย์ องค์กรด้านการตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มจักสาน กลุ่มทอผ้า กลุ่มทอเสื่อ กลุ่มตีมีด กองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนอื่นๆ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ น้ำ ดิน และอื่นๆ เป็นต้น

อบเชย แก้วสุข (2543: 105) ได้กล่าวถึงสาขาของภูมิปัญญาว่า โดยทั่วไปจะมีการกำหนดประเภทของภูมิปัญญาที่มีความหลากหลาย ทั้งนี้เพื่อให้มีวัตถุประสงค์ในการนำมาใช้ประโยชน์และตรงกับสาขา ซึ่งมีการแบ่งประเภทของภูมิปัญญาไว้ 11 สาขา ดังนี้

1. เกษตรกรรม เป็นความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานความรู้เดิม ซึ่งสามารถพึ่งพาตนเองในสถานการณ์ต่างๆ ได้ เช่น เกษตรผสมผสาน การแก้ปัญหาเกษตรด้านการตลาด

2. อุตสาหกรรมและหัตถกรรม เป็นการรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการแปรรูปผลิตผลและวิธีแก้ไขปัญหาด้านบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัดและเป็นธรรม อันเป็นกระบวนการที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ตลอดทั้งการผลิต และการจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม

เอกสารนี้เป็นเอกสารของกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ ซึ่งอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3. การแพทย์แผนไทย เป็นความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยการเน้นให้ชุมชนมีความสามารถที่จะพึ่งตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้ เช่น ยาจากสมุนไพร การนวดแผนโบราณ การดูแลรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน

4. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นความสามารถในการจัดการ และการอนุรักษ์ทรัพยากร การพัฒนาและการใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การบวชป่า การสวดชะตาแม่น้ำ การอนุรักษ์ป่าชายเลน

5. กองทุนธุรกิจชุมชน เป็นความสามารถในการจัดการบริหารด้านการสะสมและบริหารกองทุนและธุรกิจชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์ เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่ชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม เช่น การจัดการกองทุนของชุมชนในรูปของการออมทรัพย์เพื่อการผลิต

6. สวัสดิการ เป็นความสามารถในการจัดการสวัสดิการ ในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้มีความเชื่อมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมโดยการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการโรงพยาบาลของชุมชน และการจัดระบบสวัสดิการชุมชน

7. ศิลปกรรม เป็นความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะ เช่น จิตรกรรม ปะติมากรรม วรรณกรรม ทัศนศิลป์ การละเล่นพื้นบ้านและนันทนาการ

8. การจัดการ เป็นความสามารถในการบริหารจัดการทางด้านต่างๆ ของชุมชน ตลอดจนทั้งทางด้านสังคมอื่นๆ ในสังคมไทย

9. ภาษาและวัฒนธรรม เป็นความสามารถในการผลิตผลงานเกี่ยวกับทางด้านภาษา ทั้งภาษาอื่น ภาษาโบราณ ภาษาไทยและการใช้ภาษา ตลอดจนวรรณกรรมทุกประเภท พื้นฟูการเรียนการสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่างๆ

10. ศาสนาประเพณี เป็นความสามารถในการประยุกต์และปรับหลักธรรม คำสอนทางศาสนา ความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติให้เกิดผลดีต่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

11. อาหารและโภชนาการ เป็นความรู้ความสามารถในการเลือกสรร ประดิษฐ์ ผลิต คิดค้นทางด้านอาหารและโภชนาการที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่เหมาะสมกับชุมชนและสถานการณ์ เป็นสินค้าและบริการที่ได้รับความนิยมแพร่หลาย รวมถึงการเพิ่มคุณค่าของทรัพยากรท้องถิ่นด้วยการเก็บรักษา การถนอม และการจัดจำหน่ายผลิตผลพืชและสัตว์ ส่งสร มหาสวัสดิ์ และคณะ (2526: 429) ได้กล่าวถึงการเก็บรักษาผลิตผลพืชมีเหตุผลหลายประการ คือ เก็บไว้ทำพันธุ์ เพราะยังไม่ถึงฤดูปลูก เก็บสำรองไว้ใช้ในยามฉุกเฉิน หรือมีภัยธรรมชาติ หรือเก็บไว้รอขายเพื่อให้ได้ราคา ในการเก็บรักษาผลิตผลพืชนั้น มีสิ่งสำคัญที่ควรศึกษา คือการเปลี่ยนแปลงของผลิตผลภายหลังการเก็บเกี่ยวและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเก็บรักษา โดยการเก็บรักษาผลิตผลพืช สิ่งสำคัญที่สุดสิ่งหนึ่งที่ต้องคำนึงถึง คือ พืชผลหลังการเก็บเกี่ยวนั้นยังมีชีวิตอยู่ การเปลี่ยนแปลงย่อมแตกต่างกันในพืชผลแต่ละชนิด เช่น เมล็ดพืชและพืชผลสดย่อมมีการเปลี่ยนแปลงต่างกัน และแม้แต่เมล็ดพืชต่างชนิดกันหรือผักผลไม้ต่างชนิดกัน ก็ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับส่วนประกอบทางเคมีของแต่ละพืช และสภาพแวดล้อมภายนอก ซึ่งโดยทั่วไปการเปลี่ยนแปลงของพืชจะเป็นไปอย่างช้าๆ การเก็บเมล็ดเพื่อไว้ทำพันธุ์แตกต่างจากการเก็บไว้ใช้เป็นอาหาร เพราะเมล็ดที่เก็บไว้ทำพันธุ์จะต้องเก็บรักษาชีวิตของต้นอ่อนภายในเมล็ดไว้เพื่อให้งอกเป็นต้นพืชได้ต่อไป เมล็ดของพืชชนิดต่างๆ จะมีชีวิตอยู่ได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้
รายงานการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรของเกษตรกร ตำบลเชิงค้ำ อำเภอมือง จังหวัดยโสธร 11

นานแตกต่างกันไป เมล็ดของพืชที่ปลูกกันอยู่ทุกๆ ไป จะมีชีวิตอยู่ได้นาน 1-3 ปี แต่บางชนิด อยู่ได้เพียง 2-3 สัปดาห์เท่านั้น

2.7 วิธีการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านให้เกิดประโยชน์

ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นความรู้ความสามารถที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดมาให้เรา ซึ่งปัจจุบันยังคงมีอยู่ในหมู่บ้านในชนบท แม้ว่าบางส่วนจะหายไป เลิกไปหรือถูกปรับเปลี่ยนไปเป็นอย่างอื่น มีวิธีการหลายอย่างที่ทำให้ความรู้เหล่านี้เกิดประโยชน์แก่สังคมปัจจุบัน คือ

1) การอนุรักษ์ คือ การบำรุงรักษาสิ่งที่ดีงามไว้เช่น ประเพณีต่างๆ หัตถกรรม และคุณค่าหรือการปฏิบัติตนเพื่อความสัมพันธ์อันดีกับคนและสิ่งแวดล้อม

2) การฟื้นฟู คือ การรื้อฟื้นสิ่งที่ดีงามที่หายไป เลิกไป หรือกำลังจะเลิก หรือเปลี่ยนไปเป็นอย่างอื่น ให้กลับมาเป็นประโยชน์ เช่นการรื้อฟื้นดนตรีไทย การฟื้นฟูการเกษตรผสมผสาน ซึ่งปู่ตายายเคยทำมาก่อน การฟื้นฟูประเพณีการผูกเสี่ยว หรือการผูกมิตรในภาคอีสาน เพื่อทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน หรือชาวบ้านกับข้าราชการ

3) การประยุกต์ คือ การปรับความรู้เก่ากับความรู้ใหม่หรือการผสมผสานความรู้เก่ากับความรู้ใหม่เข้าด้วยกัน ให้เหมาะสมกับสมัยใหม่ เช่น การใช้ยาสมุนไพรในโรงพยาบาล ประสานกับการรักษาสมัยใหม่ การประยุกต์การบวชมาเป็นการบวชต้นไม้ เพื่อให้เกิดสำนึกการอนุรักษ์ธรรมชาติ รักษาป่ามากยิ่งขึ้น การประยุกต์ประเพณีการทำบุญข้าวเปลือกที่วัด มาเป็นการสร้างธนาคารข้าว เพื่อช่วยเหลือผู้ที่ขาดแคลน การประยุกต์ดนตรีไทยกับดนตรีสมัยใหม่ เป็นต้น

4) การสร้างใหม่ คือ การค้นคิดใหม่ที่สัมพันธ์กับความรู้ดั้งเดิม เช่น การประดิษฐ์โปงลาง ซึ่งมีลักษณะคล้ายระนาดแต่แตกต่างกันทั้งรูปแบบและเสียง การคิดโครงการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยอาศัยคุณค่าความเอื้ออาทรที่ชาวบ้านเคยมีต่อกัน มาหารูปแบบใหม่ เช่น การสร้างธนาคารข้าว ธนาคารโคกระบือ การรวมกลุ่มแม่บ้าน เยาวชน เพื่อทำกิจกรรมกันอย่างมีระบบมากยิ่งขึ้น

2.8 การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน

สามารถ จันท์สุรย์ (2536) ได้กล่าวถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านไว้ว่าชาวบ้านทุกหมู่เหล่าได้ใช้สติปัญญาของตนสั่งสมความรู้ประสบการณ์เพื่อการดำรงชีพมาโดยตลอด และยอมถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งตลอดมา ด้วยวิธีการต่างๆ ที่แตกต่างกันไปตามสภาพ แวดล้อมแต่ละท้องถิ่น ทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยอาศัยศรัทธาทางศาสนา ความเชื่อถือผีสางต่างๆ รวมทั้งความเชื่อบรรพบุรุษเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดเรียนรู้สืบทอดกันมา จากบรรพบุรุษในอดีตถึงลูกหลานในปัจจุบัน ซึ่งพอจะจำแนกได้คือ

1) วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็ก

เด็กโดยทั่วไปมีความสนใจในช่วงเวลาสั้นในสิ่งที่ใกล้ตัว ซึ่งแตกต่างจากผู้ใหญ่ กิจกรรมการถ่ายทอดต้องง่ายไม่ซับซ้อน สนุกสนาน และดึงดูดใจ เช่น การละเล่น การเล่านิทาน การลองทำ (ตามตัวอย่าง) การเล่นปริศนาคำทาย เป็นต้น วิธีการเหล่านี้เป็นการสร้างเสริมนิสัยและบุคลิกภาพที่สังคมปรารถนา ซึ่งส่วนใหญ่มุ่งเน้นจริยธรรมที่เป็นสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2) วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่

ผู้ใหญ่ถือว่าเป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์ต่างๆ มาพอสมควรและเป็นวัยทำงาน วิธีการถ่ายทอดทำได้หลายรูปแบบ เช่น วิธีบอกเล่าโดยตรงหรือบอกเล่าโดยผ่านพิธีสู่ขวัญ พิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นต่างๆ ดังจะเห็นได้โดยทั่วไปในพิธีการแต่งงานของทุกท้องถิ่น จะมีขั้นตอนมีคำสอนที่ผู้ใหญ่สอนคู่บ่าวสาวอยู่ทุกครั้ง รวมทั้งการลงมือประกอบอาชีพตามอย่างบรรพบุรุษ ก็มีการถ่ายทอดเชื่อมโยงประสบการณ์มาโดยตลอด

นอกจากนี้วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาจะออกมาในรูปของการบันเทิงที่สอดแทรกในกระบวนการและเนื้อหา หรือคำร้องของบันเทิง เช่น ในคำร้องของลิเก ลำตัดของภาคกลาง โนราหนังตะลุงของภาคใต้ หนังตะลุงของภาคอีสาน (หนังประโมทัย) กลอนลำ คำผญา คำสอยของภาคอีสาน คำขอของภาคเหนือ เป็นต้น คำร้องเหล่านี้จะกล่าวถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น คติธรรม คำสอนของศาสนา การเมืองการปกครอง การประกอบอาชีพ การรักษาโรคพื้นบ้าน รวมทั้งการปฏิบัติตนตามจารีตประเพณีต่างๆ

ถ้าจะแบ่งลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาในอดีตตามรูปแบบใหญ่ๆ อาจจะได้ 2 แบบ คือแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร และแบบเป็นลายลักษณ์อักษร

สำหรับแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษรได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ส่วนแบบเป็นลายลักษณ์อักษรนั้นในอดีตส่วนใหญ่ใช้จารหรือเขียนใส่ใบลานหรือสมุดข่อยที่ชาวภาคใต้เรียกบุดคำ บุดขาว เพื่อให้ผู้สนใจได้ศึกษาเล่าเรียนสืบต่อมาได้วิธีหนึ่ง

ส่วนในปัจจุบันในยุคที่การสื่อสารมวลชน การคมนาคม เทคโนโลยีมีความเจริญก้าวหน้าทันสมัย และรวดเร็ว ก็มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านทางสื่อสารมวลชนทุกสาขา ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ และอื่นๆ จนทำให้เกิดการเลือกสรรรับหรือไม่รับการถ่ายทอดด้วยรูปแบบที่หลากหลายออกไปมากมายที่สะดวกต่อผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น

2.9 แนวทางการศึกษาและเผยแพร่ภูมิปัญญาชาวบ้าน

สามารถ จันทรสุรีย์ (2536: 140-145) กล่าวว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นเรื่องของชาวบ้านรุ่นหนึ่งถ่ายทอดสู่ชาวบ้านอีกรุ่นหนึ่ง ด้วยวิธีการหลายลักษณะตามที่กล่าวมาแล้ว นับว่าเป็นกระบวนการที่ค่อยเป็นค่อยไปตามธรรมชาติของแต่ละชุมชน อย่างไรก็ตาม ภูมิปัญญาชาวบ้านแม้ว่าจะเป็นองค์ความรู้อันมหาศาลที่มีอยู่ทั่วไปทุกหมู่บ้านก็ตาม เมื่อถูกละเลยขาดการยอมรับ ขาดการสืบทอด ในที่สุดก็จะขาดสายใยแห่งการต่อโยงระหว่างเก่ากับใหม่ ระหว่างอดีตกับปัจจุบันอย่างน่าเสียดาย จึงจำเป็นจะต้องหาแนวทางดำเนินการต่างๆ เพื่อเป็นการยกย่องภูมิปัญญาชาวบ้านให้สืบทอดต่อไป ซึ่งมีแนวทางในการศึกษาและเผยแพร่ภูมิปัญญาชาวบ้านจึงควรดำเนินการต่อไปนี้

1) การทำความเข้าใจเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน ควรมีการศึกษาดูงาน พบปะสนทนากับปราชญ์ชาวบ้าน ผู้มีผลงานที่น่าชื่นชม น่าสนใจต่างๆ นอกจากนี้ควรให้โอกาสไปร่วมกิจกรรมของชุมชนที่ปราชญ์ชาวบ้านได้จัดขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นการศึกษาอย่างมีส่วนร่วม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง สำหรับเป็นพื้นฐานอันมั่นคงที่จะร่วมวางแผนดำเนินการส่งเสริมพัฒนา พื้นฟูสืบทอดเกี่ยวกับเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านต่อไป

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยการเดินทางไปสืบค้น สอบถาม ขอความร่วมมือจากชาวบ้านเพื่อให้ได้ข้อมูลมา วิเคราะห์จัดระบบแล้วจัดพิมพ์ในรูปของสื่อเอกสารหรือสื่อเผยแพร่อื่นๆ สำหรับการศึกษา ส่งเสริม เผยแพร่ ค้นคว้า วิจัยในระดับลึก

3) การศึกษาค้นคว้า วิจัย โดยส่งเสริมสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ในรากเหง้าพื้นเพของภูมิปัญญาในแต่ละด้าน ในแต่ละท้องถิ่นอย่างแท้จริง ทั้งนี้ โดยเน้นให้มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research) เป็นพิเศษ

4) การส่งเสริมเผยแพร่ โดยรวบรวมองค์ความรู้ที่เหมาะสมแล้วเลือกสรรอย่างพิถีพิถัน รมัถระวังที่เหมาะสมในแต่ละประเด็น แต่ละลักษณะนำมาจัดทำสื่อเพื่อทำการเผยแพร่ทางสื่อมวลชนทุกสาขาตามโอกาสอันเหมาะสมโดยมีเป้าหมายเผยแพร่ในประเทศ เพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านนำความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านเหล่านั้นไปสืบทอดปรับปรุงให้ทันสมัย ส่วนการเผยแพร่ไปสู่อื่นประเทศ เพื่อให้เห็นถึงศักดิ์ศรีอันดั่งงามของปราชญ์ชาวบ้านไทย และเกียรติภูมิของชาติไทยเป็นสำคัญ

5) การสนับสนุนคืนภูมิปัญญาให้แก่ชาวบ้าน โดยการยอมรับในความมีภูมิปัญญาของชาวบ้าน ไม่ดูถูกดูแคลนว่าเขาโง่ ยอมรับในศักยภาพของชาวบ้านให้เป็นตัวของตัวเอง ให้มีอิสระสามารถตัดสินใจได้เองอย่างมีศักดิ์ศรี เลิกบงการ เลิกครอบงำชาวบ้าน โดยการยกย่องชาวบ้าน ให้กำลังใจในผลงานที่เขาคิดเขาทำ เป็นการเสริมแรงให้มีความเชื่อมั่นว่าเขามีความสามารถในการช่วยตนเองได้เหมือนอย่างอดีตที่ผ่านมา ผู้สนับสนุนควรเดินทางไปฟังชาวบ้านพูด ศึกษาความรู้จากชาวบ้าน ไปทำงานร่วมกับชาวบ้าน ช่วยเหลือสนับสนุนในกิจกรรมที่ชาวบ้านคิด ชาวบ้านทำ ด้วยความเคารพ

6) การประสานแผนเพื่อสร้างเครือข่ายการดำเนินงาน โดยการประสานงานกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ให้มีการร่วมมือกันไปศึกษาข้อมูล หาความรู้ด้านภูมิปัญญาชาวบ้านจากปราชญ์ชาวบ้าน แล้วสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันของชาวบ้านแล้วสร้างเครือข่ายให้มีการเชื่อมโยงสืบทอดปรับปรุงร่วมผนึกกำลังกันแบ่งงานกันทำตามศักยภาพของปราชญ์แต่ละท้องถิ่นแต่ละด้าน โดยหน่วยงานด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง

อบเชย แก้วสุข (2543: 14) กล่าวถึงการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าเป็น การบอกวิชาความรู้ให้ผู้เรียนเข้าใจและนำไปปฏิบัติได้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมักจะถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียน หรือกลุ่มเป้าหมายไปโดยอัตโนมัติ ไม่ได้เรียนวิชาการสอนจากสถาบันใดๆ แต่จะใช้สามัญสำนึกแบบสังคมปะกิต คือ การเรียนการสอนที่เกิดขึ้นจากการเลียนแบบและจดจำสืบทอดกันมาในครอบครัวและใช้การถ่ายทอดโดย

1. ใช้วิธีสาธิต คือ ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง อธิบายทุกขั้นตอน ให้ผู้เรียนทำให้เข้าใจแล้วให้ผู้เรียนปฏิบัติตาม

2. ใช้วิธีปฏิบัติจริง คือ ฟังคำบรรยาย อธิบาย สาธิตแล้วนำไปปฏิบัติจริงและปฏิบัติซ้ำๆ จนเกิดความชำนาญ เพราะผลงานที่จะใช้ดำรงชีวิตได้ ต้องเป็นผลงานที่เกิดขึ้นจริง นำเอาไปใช้ประโยชน์ได้ ไม่ใช่ผลงานกล่าวอ้างไว้ในตำราเท่านั้น

2.10 กลุ่มเป้าหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายที่รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากผู้รู้ในท้องถิ่น ส่วนมากจะเป็นคนในครอบครัว เป็นญาติโดยสายเลือด เนื่องจากความรู้บางอย่าง ผู้รู้ทั้งหลายมักหวงแหนมาก จะไม่แพร่พรายให้คนอื่น ๆ รู้ที่เป็นอย่างนี้เพราะสาเหตุหลายประการ คือ

1. กลัวการแก่งแย่งการทำมาหากินโดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ที่จะต้องทำผลผลิตเพื่อค้าขาย
2. กลัวเรื่องชื่อเสียง เกียรติภูมิ และกลัวคนอื่นขโมยภูมิปัญญา ถ้าถ่ายทอดความรู้ให้กับคนอื่นแล้วเขาทำดีกว่า เจ้าตำรับก็จะมีชื่อเสียง
3. มีความเชื่อและถือสัจจะจากปู่ ย่า ตา ทวด ที่ต้องการปกปิดเคล็ดลับหรือกลวิธีการผลิต
4. สื่อและเทคโนโลยียังพัฒนาเท่าที่ควร

ปัจจุบันนี้ กลุ่มเป้าหมายของการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นขยายไปสู่สาธารณชนทั่วไปบ้างแล้ว อาจเนื่องสาเหตุต่างๆ ต่อไปนี้

1. ได้รับการกระตุ้นและการสร้างความตระหนักจากหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เช่น หน่วยงาน พัฒนาชุมชน กรมการศึกษานอกโรงเรียน สำนักงานเกษตร ฯลฯ
2. การถ่ายทอดความรู้ได้รับค่าตอบแทน ภูมิปัญญาท้องถิ่นบางคนจะตั้งราคาวิชาไว้มากน้อยขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาดสำหรับวิชาอาชีพนั้นๆ
3. สื่อต่างๆ ในปัจจุบันมีมากมายหลายประเภท ภูมิปัญญาสามารถถ่ายทอดความรู้โดยใช้สื่อต่างๆ ได้อย่างสะดวก หน่วยงานต่างๆ ที่ให้การสนับสนุนภูมิปัญญา ก็สามารถถ่ายทอด สืบทอดความรู้ได้อย่างกว้างขวาง
4. ความจำเป็นในการผลิต ทำให้ภูมิปัญญาต้องถ่ายทอดความรู้สู่บุคคลอื่นๆ นอกเหนือจากคนในครอบครัวหรือผู้สืบสายเลือด เพื่อต้องการเพิ่มผลผลิตสู่ตลาด (อบเชย แก้วสุข, 2543: 14)

2.11 ปัญหาด้านการเกษตรกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

สงศรี มหาสวัสดิ์ และคณะ (2526: 457) ได้กล่าวถึงปัญหาด้านต่างๆ ทางเกษตรจากเกษตรกร ดังนี้

2.11.1 ปัญหาด้านโครงสร้างและบริการขั้นพื้นฐานทางการเกษตร

1) ปัญหาด้านที่ดิน ความลาดชันของพื้นที่สำหรับประกอบการเกษตร การที่พื้นที่ที่มีความลาดชัน หรือมีสภาพลุ่มๆ ดอนๆ ทำให้การดำเนินการเกษตรมีขีดจำกัดมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเลือกชนิดของพืชที่ปลูก การจัดระบบชลประทาน ซึ่งจำเป็นต้องลงทุนมากกว่าการจัดระบบชลประทานในพื้นที่ที่ค่อนข้างจะราบเรียบ นอกจากนี้ ความลาดชันของพื้นที่ยังเป็นสาเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่จะทำให้เกิดการชะล้างหน้าดินในช่วงที่มีฝนตกหนัก หรือมีการไหลบ่าของน้ำ ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งความเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ของดิน ถึงแม้ว่าจะมีแนวทางในการป้องกัน การชะล้างหน้าดินโดยการจัดทำแนวคันดินก็ตาม แต่ก็ไม่ใช่เป็นแนวทางที่สามารถดำเนินการได้ทั่วไป

ธรรมชาติของดินมีคุณภาพต่ำ ธรรมชาติของดินในประเทศไทย โดยทั่วไปยังมีคุณภาพต่ำ โดยเฉพาะคุณสมบัติของดินอันเนื่องมาจากการมีสภาพเป็นดินเค็ม ดินเปรี้ยว ดินพรุ ดินเหมืองแร่เก่า

ย่อมส่งผลกระทบต่อผลผลิต เกษตรกรจำเป็นต้องลงทุนในการผลิตสูงขึ้น และในบางสภาพของ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งยังมีให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารที่แท้จริงที่มีการนำไปใช้
รายงานการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรของเกษตรกร ตำบลเชียงคำ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร 15

พื้นดินไม่อาจจะทำการผลิตได้ เมื่อคำนึงถึงการลงทุน หรือเมื่อพิจารณาในเชิงธุรกิจ อย่างไรก็ตามการที่สภาพของดินมีคุณภาพในการผลิตต่ำจึงทำให้เกษตรกรบางกลุ่มดำเนินการผลิตไปตามยถากรรม และไม่มีวามกระตือรือร้นในการปรับปรุงการผลิต จนกระทั่งเกิดความเคยชินบ้างก็มี

ดินเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งอาจเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ เช่น การพังทลาย หรือการชะล้างหน้าดิน หรืออาจเกิดขึ้นจากผลของการประกอบการเกษตรที่ไม่เหมาะสม เช่น การปลูกพืชชนิดเดียวต่อเนื่องเป็นเวลาหลายๆ ปี การขาดการบำรุงดิน เมื่อสภาพของดินเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ การที่จะประกอบการเกษตรในพื้นที่ดังกล่าว ย่อมต้องใช้วิทยาการต่างๆ เข้าช่วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเตรียมดิน การบำรุงดินด้วยปุ๋ยเคมีและปุ๋ยอินทรีย์ หรือด้วยวิธีการอื่นๆ ทำให้อัตราการลงทุนในการผลิตสูงขึ้น จนกระทั่งในบางครั้งเกินขีดความสามารถของเกษตรกรในการที่จะหวนกลับมาพัฒนาความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ดิน (สงศรี มหาสวัสดิ์ และคณะ, 2526: 457)

2) ปัญหาทางด้านแรงงาน แรงงานเป็นปัจจัยการผลิตที่ไม่เห็นเป็นตัวตน แต่เป็นบริการที่เกิดจากมนุษย์ ประสิทธิภาพของแรงงานจะแตกต่างกันไปตามความสามารถของผู้ผลิตแรงงานแต่ละคน ลักษณะของแรงงานเกษตรโดยทั่วไป ส่วนมากเป็นแรงงานครอบครัว มีระดับการศึกษาต่ำ ประกอบกับสภาพการเกษตรของไทย เป็นผลิตภัณฑ์ขนาดเล็ก มีรายได้น้อย มีโอกาสจัดหาเครื่องจักรกลทุนแรงมาใช้ในกิจการได้โดยยาก ทำให้แรงงานส่วนใหญ่จำกัดอยู่ในกิจกรรมทางการเกษตร

3) ปัญหาด้านเงินทุน การขาดเงินทุนดำเนินการผลิตของเกษตรกรทำให้เกษตรกรบางส่วนต้องเช่าที่ดินจากผู้มีประเภทหนึ่ง คือ ให้เช่าทั้งที่ดินและมีบริการสินเชื่อเพื่อการผลิตด้วย

4) ปัญหาด้านการตลาด ความเสียเปรียบในการจำหน่ายผลิตผล ซึ่งมีการสืบเนื่องมาจากการมีรายได้น้อย ประการหนึ่ง การใช้จ่ายเงินออกไปเพื่อการลงทุนระหว่างฤดูกาลเพาะปลูก จนอาจถึงขั้นประสบกับการขาดแคลนเงินทุนหมุนเวียนใช้จ่ายในครัวเรือนอีกประการหนึ่ง และในบางกรณี อาจตกอยู่ในภาวะเป็นหนี้ ทำให้ต้องรีบขายผลิตผลทันทีที่เก็บเกี่ยวผลิตผลเสร็จ เพื่อนำมาใช้จ่ายสิ่งจำเป็นต่อการครองชีพประจำวัน หรือนำไปใช้หนี้โดยเร็ว เพื่อป้องกันการเพิ่มหนี้อันเกิดจากดอกเบี้ย สภาพปัญหาตลาดเกษตรของไทยที่มีอยู่ในปัจจุบัน สามารถจำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ ลักษณะทั่วไป ลักษณะเฉพาะสินค้า และพ่อค้าคนกลาง

2.11.2 ปัญหาทั่วไปของระบบตลาดเกษตรกร

สงศรี มหาสวัสดิ์ และคณะ (2526: 457) กล่าวถึง ปัญหาทั่วไปของระบบตลาดเกษตร ดังนี้

1) อำนาจการต่อรองทางซื้อขายของผู้ผลิตหรือเกษตรกรยังอยู่ในระดับต่ำโดยเฉพาะในท้องถิ่นที่อยู่ห่างไกลเส้นทางคมนาคมหรือมีการคมนาคมขนส่งที่ไม่สะดวก

2) สถาบันตลาดกลางทางการเกษตรที่จะเป็นแหล่งอำนวยความสะดวกในการซื้อขายยังขาดแคลน และที่มีอยู่ยังมีระบบการดำเนินงานที่สมบูรณ์

3) สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน โดยเฉพาะถนนชนบทและระบบการกระจายข่าวสารและบริการพาณิชย์ของรัฐยังไม่ทั่วถึง การเก็บรักษาสินค้ารวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกและยังขาดแคลน

4) ระบบการตลาดในรูปแบบที่ไม่เป็นอิสระ เป็นระบบตลาดที่มีการลงทุนระดับสูงจากบริษัทต่างชาติ มีการผูกขาดทางเทคโนโลยีสูง มีการนำผลตอบแทนออกนอกประเทศ

5) การแทรกแซงของรัฐในรูปแบบของการรับซื้อหรือพยุงราคาและการช่วยเหลือทางด้านปัจจัยการผลิตโดยตรงแก่ผู้ผลิต ยังเป็นไปไม่ทั่วถึงและไม่เป็นมาตรการที่ยกระดับราคาและรายได้ของผู้ผลิตให้สูงขึ้นเป็นการถาวรได้

6) กำหนดราคาโดยมีผลทำให้ความต้องการสินค้าตลาดเคลื่อน และเป็นการไม่ทำให้สิ่งจูงใจแก่ผู้ผลิตในการปรับปรุงคุณภาพของสินค้าทำให้สินค้าขาดแคลน

7) โครงการจำหน่ายสินค้าราคาถูกแก่ผู้มีรายได้น้อยยังเป็นไปไม่ทั่วถึงทั้งในเมืองและชนบท

8) มาตรการส่งออกที่กำหนดขึ้นโดยรัฐ ทั่วไปนั้นยังไม่เอื้ออำนวยให้เกิดความเพิ่มพูนประสิทธิภาพ และการขยายขนาดธุรกิจของธุรกิจส่งออก

2.11.3 ปัญหาเฉพาะสินค้า

สงศรี มหาสวัสดิ์ และคณะ (2526: 47) ได้กล่าวถึงปัญหาเฉพาะสินค้า ดังนี้ 1) ระบบตลาดของสินค้าประเภทผัก ผลไม้ ผลิตภัณฑ์ปศุสัตว์ยังไม่ได้รับการพัฒนาด้านการจัดเกรดมาตรฐาน ทำให้ไม่สะดวกต่อการกำหนดราคาที่มีสัมพันธ์กันกับเกรดและคุณภาพสินค้า 2) การแทรกแซงตลาดของรัฐในระดับส่งออกและระดับน้ำผู้บริโภค ในกรณีของข้าว ข้าวโพด น้ำตาล มีผลผลักดันให้ระดับราคาผู้ผลิตคงเสถียรภาพในระดับต่ำ 3) การกำหนดราคาขั้นต่ำและโควตาส่งออกสำหรับข้าวโพด น้ำตาล ก่อให้เกิดการขายสิทธิแก่ผู้มีสิทธิถือโควตา และก่อให้เกิดการซื้อขายโควตาส่งออก ซึ่งเป็นการสร้างความไม่มีเสถียรภาพให้แก่ตลาดภายใน 4) การกำหนดเขตมิให้มีการค้าสุตรข้ามเขต ทำให้เกิดการผูกขาดตลาด ทั้งในตลาดส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และ 5) ทางด้านตลาดสัตว์น้ำทะเล การกำหนดราคาปัจจัยการผลิตที่ต่ำ โดยเฉพาะราคานี้เป็นเชื้อเพลิงเพื่อการประมงและการส่งเสริมด้านราคาส่งออกที่สูง

2.11.4 ปัญหาพ่อค้าคนกลาง

วิฑูรย์ เลี่ยมจำรูญ (2539: 22-29) กล่าวถึงสภาพปัญหาของการเกษตรปัจจุบันว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของการเกษตรกรรมแผนใหม่ และประเทศโลกที่สาม ที่ชัดเจนได้แก่ปัญหาการพังทลายของดิน ปัญหาดินเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ ปัญหามลพิษในสิ่งแวดล้อม และปัญหาการระบาดของโรคแมลง

เกษตรกรรมแผนใหม่ที่มุ่งเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร โดยการใช้ปุ๋ยเคมีในการบำรุงดิน และใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชได้ก่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเช่นกัน กล่าวคือ การใช้สารเคมีในระยะยาวนาน ทำให้ธาตุอาหารในดินถูกดึงมาใช้ประโยชน์โดยการขาดการบำรุงรักษา การใช้สารเคมี ไม่ใช่การบำรุงดิน หากแต่เป็นการคิดแร่ธาตุอาหารให้พืชและกระตุ้นให้พืชดูดแร่ธาตุอื่นๆที่มีอยู่ในดินมาใช้ อย่างหนัก การเสื่อมสลายของธาตุอาหารในดินเห็นได้ชัดเจนจากการเสื่อมประสิทธิภาพการใช้ปุ๋ยลดลงเมื่อเวลาผ่านไป

การใช้เคมีกำจัดศัตรูพืช ก่อให้เกิดปัญหาสารพิษตกค้างในสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เนื่องจากในความเป็นจริงแล้วสารเคมีในการกำจัดศัตรูพืชที่เราใช้ครั้งหนึ่งๆ นั้นจะใช้ประโยชน์ได้เพียงร้อยละ 25 ที่เหลืออีกร้อยละ 75 จะกระจายสะสมในสิ่งแวดล้อม เช่นสะสมในดิน น้ำ อากาศ และประการสำคัญคือ การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมิได้ทำลายเฉพาะแมลงและพืชที่เป็นเป้าหมายเท่านั้น หากแต่เป็นการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้
รายงานการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรของเกษตรกร ตำบลเชิงค้ำ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร 17

ทำลายแมลงที่เป็นประโยชน์ควบคู่ไปด้วย ซึ่งทำให้เกิดภาวะไร้สมดุลระหว่างแมลงศัตรูพืชและแมลงศัตรูธรรมชาติ ผลที่ตามมาคือ ทำให้เกิดการระบาดของแมลงศัตรูพืชอย่างรุนแรง

นอกจากนี้ การทำเกษตรแผนใหม่ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มผลผลิตต่อไร่และผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด ได้นำไปสู่ระบบการปลูกพืชเชิงเดี่ยว(Monoculture) และการขยายพื้นที่ทำการเกษตรเข้าไปสู่พื้นที่ป่า และพื้นที่ซึ่งอ่อนไหวต่อการพังทลายของระบบนิเวศ ผลที่ตามมาคือ การทำการเกษตรในลักษณะดังกล่าว ได้นำไปสู่การสูญเสียพื้นที่ป่า อันเป็นปราการสำคัญที่ป้องกันและนำความอุดมสมบูรณ์มาสู่มวลมนุษย์ การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ (biodiversity) อันเป็นฐานทรัพยากรที่สำคัญในการหล่อเลี้ยงมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ทั้งหมด

2.11.5 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ

เกษตรกรรมแผนใหม่ มีเป้าหมายสำคัญคือ การเพิ่มผลผลิตเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนอาหาร และการเพิ่มรายได้แก่เกษตรกร แต่ในทางปฏิบัติ ปัญหาดังกล่าวไม่สามารถแก้ไขได้บรรลุเป้าหมาย แม้ว่าปัจจุบันผลผลิตของโลกเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากเมื่อเทียบกับอดีต แต่ปัญหาการขาดแคลนอาหาร ยังคงเป็นปรากฏการณ์ที่คงอยู่โดยเฉพาะในประเทศโลกที่สาม

นอกจากนี้การเพิ่มผลผลิตก็ได้หมายความว่าเกษตรกรจะประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจในทางตรงกันข้ามปรากฏว่า เกษตรกรเป็นจำนวนมากทั้งในประเทศที่ด้อยพัฒนาและประเทศพัฒนาแล้วต่างก็ประสบความล้มเหลวทางเศรษฐกิจ ต้นทุนการผลิตสูงกว่ารายได้เกิดปัญหานี้สินจนต้องเคลื่อนย้ายไปประกอบอาชีพอื่นเป็นจำนวนมาก

2.11.6 ผลกระทบของปัญหาด้านการเกษตรต่อการพัฒนาการของภูมิภาคท้องถิ่น

อรณพ ต้นสกุล, 2539 อ้างโดย วิชญ์ เลียนจรรย์ (2539: 22-29) ได้กล่าวถึงผลกระทบของปัญหาด้านการเกษตรต่อการพัฒนาการของภูมิภาคท้องถิ่นไว้ว่า เกษตรกรรมแผนใหม่ไม่เพียงแต่เปลี่ยนวิถีชีวิต ระบบเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรเท่านั้น ความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนอีกประการหนึ่งก็คือ ผลที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงด้านความคิด ที่มีต่อภูมิภาคในสังคมของไทยเอง นับตั้งแต่เราได้ส่งนักเรียนไทยไปศึกษาการเกษตรจากต่างประเทศ และเชื่อเชิญให้ผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศเข้ามาวางรากฐานการพัฒนาการเกษตรในสังคมไทย ภูมิภาคท้องถิ่นที่ถูกกละเลย ด้วยเข้าใจว่าเป็นความเชื่อหรือวิถีปฏิบัติที่ไม่ทันสมัยไม่เป็นวิทยาศาสตร์และไม่มีประสิทธิภาพ ทักษะที่เหยียดหยามต่อภูมิภาคของเราเองอย่างรุนแรงมากยิ่งขึ้น เมื่อเริ่มหยุดการปฏิวัติเขียว ซึ่งความรู้และแนวทางการพัฒนาการเกษตรถูกรวมศูนย์อยู่ในสถาบันการเกษตรต่างๆ ของรัฐ และบริษัทธุรกิจการเกษตรขนาดใหญ่ การพัฒนาและการแก้ไขปัญหาในการเกษตร กลายเป็นบทบาทของผู้เชี่ยวชาญทางการเกษตรจากหน่วยงานของรัฐ มหาวิทยาลัยและบริษัทการเกษตร ในขณะที่เกษตรกรกลับกลายเป็นเพียงผู้รับบริการ ที่สำคัญคือ เกษตรกรถูกทำให้ขาดความเชื่อมั่นในภูมิภาคของตนและบรรพบุรุษที่สั่งสมมานับพันปี ทั้งๆ ที่ขณะนี้เป็นที่ยอมรับกันมากขึ้นทุกทีแล้วว่า ภูมิภาคหลายๆ ด้านของเกษตรในประเทศโลกที่สาม เป็นความรู้ที่มีคุณค่าต่อการแก้ไขปัญหาวิกฤติการณ์ที่เกิดขึ้นกับการเกษตรสมัยใหม่ในปัจจุบัน ทั้งนี้เนื่องจากภูมิภาคของเกษตรในประเทศโลกที่สามถูกถอดสรุพออกมาจากประสบการณ์ของคนรุ่นแล้วรุ่นเล่ามานับพันๆ ปีภายใต้ระบบนิเวศที่พวกเขาอิงอาศัยอยู่ และปัญหาสำคัญที่เกษตรกรในเขตเกษตรก้าวหน้าในประเทศไทย กำลังเผชิญอยู่ คือ ปัญหาผลกระทบการใช้สารเคมีทางการเกษตรที่มีผลต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เกษตรกรจำนวนมากก็ได้พอใจกับการใช้สารเคมีในการกำจัดแมลงแต่ก็จำเป็นต้องใช้อยู่ต่อไป เนื่องจากปราศจากทางเลือก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับใช้เพื่อการศึกษานี้เท่านั้น ไม่อนุญาตให้เผยแพร่ไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดลอกเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำ 18

รายงานการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรของเกษตรกร ตำบลเชียงคำ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ภักพงษ์ ปวงสุข และคณะ (2554: 11) ได้ศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรของชาวบ้าน: กรณีศึกษาหมู่บ้านสนาม ตำบลสระคู อำเภอสวรรคภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่อาชีพเป็นเกษตรกร กลุ่มตัวอย่างที่ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุอยู่ระหว่าง 56-60 ปี มีสถานภาพสมรสและอยู่ด้วยกัน มีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก มีรายได้ต่ำกว่า 20,000 บาท/ปี และมีเพียงส่วนน้อยที่ประกอบอาชีพเสริม กลุ่มตัวอย่างมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรและปัญหาอุปสรรคในการถ่ายทอด ดังนี้ 1) การปลูกพืชพบว่า (1) ภูมิปัญญาด้านการปลูกพืช กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับการถ่ายทอดจากพ่อแม่ โดยการทำให้ดูเป็นตัวอย่างแล้วให้ปฏิบัติตาม มีการสาธิต อธิบายและปฏิบัติไปพร้อมๆ กัน และวิธีการเล่าให้ฟังแล้วนำไปฝึกทำ (2) กลุ่มตัวอย่างมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาต่อให้กับลูกและญาติ โดยใช้วิธีการเดียวกัน และ 2) การเลี้ยงสัตว์พบว่า กลุ่มตัวอย่างได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากพ่อแม่และญาติพี่น้อง โดยการฝึกทำไปพร้อมกับผู้ถ่ายทอดในลักษณะช่วยกันทำ การฝึกหัดจากการสาธิตและคำบอกเล่า ฝึกตามขั้นตอนที่จดบันทึกไว้จากผู้ถ่ายทอด และการจดจำรูปแบบที่พบมาทำจากการดูงานและฝึกอบรม แต่ภูมิปัญญาทั้งหมดนี้ไม่มีการถ่ายทอดไปสู่รุ่นลูกหลาน และ 3) การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรจากพืชและสัตว์ที่ได้จากธรรมชาติ พบว่า (1) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับการถ่ายทอดมาจากพ่อแม่ โดยส่วนใหญ่มีการปฏิบัติไปพร้อมๆ กันในลักษณะช่วยกันพร้อมทั้งมีการอธิบายแนะนำและให้ทำเอง และปฏิบัติให้ดูแล้วให้ทำตามพร้อมทั้งให้คำแนะนำด้านเทคนิคต่างๆ และ (2) กลุ่มตัวอย่างได้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านนี้ให้กับลูกหลานและญาติ โดยวิธีการเช่นเดียวกันกับวิธีการที่พ่อแม่ถ่ายทอดมาให้ และนอกจากนี้แล้วกลุ่มตัวอย่างพบปัญหาและอุปสรรคต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาของตนในเรื่องของความสนใจของลูกหลานและญาติที่ขาดความภาคภูมิใจ ความสนใจ และเอาใจใส่ต่อภูมิปัญญาของพ่อแม่ การขาดความต่อเนื่องของช่วงการทำอาชีพหลักและไม่ครบกระบวนการ และราคาผลผลิตตกต่ำไม่มีตลาดรองรับที่แน่นอน ซึ่งเป็นเหตุผลที่สำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้คงอยู่และอย่างยั่งยืนต่อไปได้

Pakkapong and Nawarat (2007: 136) ได้ศึกษาเรื่องการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรของชาวบ้าน หมู่บ้านหนองผิง ตำบลดงยาง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม พบว่า พบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเกษตรกรที่มีอายุมากกว่า 40 ปี มีจำนวน 54 คน มีสัดส่วนเพศชายและเพศหญิงเท่ากัน ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสและมีสมาชิกในครอบครัว จำนวน 5 คน เกือบทั้งหมดจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก (ร้อยละ 94.4) มีรายได้อยู่ระหว่าง 40,001 – 50,000 บาท/ปี มากที่สุด กลุ่มตัวอย่างมีการปลูกพืชหลัก คือ ข้าวทั้งหมด พืชรองได้แก่ พืชผักสวนครัว ถั่วลิสง หม่อน โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการบริโภคในครอบครัว หากมีผลผลิตเหลือก็แบ่งขายในท้องถิ่น มีวิธีการปลูกและการเก็บเกี่ยวแตกต่างกันแยกตามชนิดของพืช โดยใช้แรงงานในครอบครัวและจ้างแรงงานในท้องถิ่น ส่วนการเลี้ยงสัตว์มีการเลี้ยงโค กระบือ ไก่พื้นบ้าน สุกร สุนัข ไก่ และปลา มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อใช้แรงงานในการทำเกษตร เก็บผลพลอยได้จากมูลเพื่อทำปุ๋ย บริโภคในครอบครัว เลี้ยงด้วยความชอบส่วนตัว และขายในท้องถิ่น มีวิธีการเลี้ยงดูและการสุขภาพแยกตามชนิดของสัตว์เลี้ยงโดยใช้แรงงานในครอบครัว

กลุ่มตัวอย่างได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญา ดังนี้ 1) ด้านการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ จากพ่อแม่และแม่ และบางส่วนได้รับความรู้จากการฝึกอบรมจากเจ้าหน้าที่ของกรมปศุสัตว์ โดยการฝึกหัดจากการเอกสารนี้เป็นเอกสารที่ส่งวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปเผยแพร่ขึ้นด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้
รายงานการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรของเกษตรกร ตำบลเชียงคำ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

สาริต ปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่างและคำบอกเล่าฝึกตามขั้นตอนที่ได้รับการถ่ายทอดมา ทดลองปฏิบัติ
ซ้ำๆ จนเกิดความชำนาญ การฝึกทำพร้อมๆ กันกับผู้ถ่ายทอดในลักษณะแลกเปลี่ยนและช่วยกันทำ
ซึ่งชาวบ้านทั้งหมดมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับลูกและญาติต่อโดยใช้วิธีการในลักษณะที่เคยได้รับ
การถ่ายทอดมา พร้อมทั้งมีการปรับปรุงและประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์และเทคโนโลยีที่
เปลี่ยนแปลงไป 2) การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรจากสัตว์ที่เลี้ยง พืชที่ปลูก และผลผลิตจากสัตว์
และพืชที่ได้จากธรรมชาติในท้องถิ่น กลุ่มตัวอย่างได้มีการแปรรูปตามลักษณะของวัตถุดิบที่ได้ เช่น
การทำแห้ง รมควัน การหมัก การดอง และทำเป็นขนมหรือผลิตภัณฑ์ประเภทต่างๆ มีวัตถุประสงค์
หลักเพื่อขายในตลาดท้องถิ่นและเก็บรักษาไว้บริโภคเองในครอบครัว การแปรรูปผลผลิตได้รับการ
ถ่ายทอดมาจากญาติเป็นส่วนใหญ่ โดยเรียนรู้จากตัวอย่าง คำบอกเล่า และขั้นตอนที่ได้ปฏิบัติมา
รวมทั้งการปฏิบัติไปพร้อมๆ กันในลักษณะช่วยกัน พร้อมอธิบายและแนะนำเทคนิคต่างๆ และมีการ
ทดลองปฏิบัติจริงจนเกิดความชำนาญ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับลูกและ
ญาติต่อ โดยใช้วิธีการในลักษณะที่เคยได้รับการถ่ายทอดมา พร้อมทั้งมีการปรับปรุงและประยุกต์ใช้ให้
สอดคล้องความต้องการของตลาด เทคนิควิธี และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้แล้วยังพบ
ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรของกลุ่มตัวอย่างในภาพรวมด้านการ
ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ จะพบปัญหาที่สำคัญคือ การขาดแคลนน้ำสำหรับการปลูกพืช การขาดแคลน
อาหารสัตว์ในช่วงเดียวกัน การย้ายถิ่นเพื่อทำงานในช่วงฤดูแล้ง ซึ่งเป็นปัญหาและอุปสรรคของการ
ถ่ายทอดจากรุ่นพ่อแม่ ซึ่งปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวยังคงพบในการถ่ายทอดภูมิปัญญาไปยังรุ่นลูกหลาน
และนอกจากนี้ยังพบปัญหาสถานการณ์ขาดทุนในการผลิตทั้งการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และการแปรรูป
ผลผลิต จนทำให้กลุ่มตัวอย่างหมดกำลังใจในการถ่ายทอดภูมิปัญญาของตนให้แก่ลูกหลาน ส่วน
ปัญหาและอุปสรรคของการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร พบปัญหาและ
อุปสรรคที่สำคัญ คือ ผลผลิตจากการเกษตรทั้งพืชและสัตว์มีปริมาณที่ไม่เพียงพอ ผลิตภัณฑ์ที่ผลิต
แล้วมีราคาต่ำและไม่มีตลาดรองรับ เครื่องมือที่มีไม่ทันสมัย และนอกจากนี้แล้วการที่รุ่นลูกหลานมี
ความสนใจและเอาใจใส่น้อยต่อภูมิปัญญาด้านการเกษตรของพ่อแม่ เนื่องจากคิดว่า มีความลำบาก
และได้ผลกำไรน้อย เมื่อเทียบกับการทำงานอย่างอื่นสามารถนำเงินมาซื้อหาผลผลิตดังกล่าวได้ง่าย
กว่า จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านไม่สามารถใช้เทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาได้ดี เนื่องจาก
ขาดความรู้และเทคโนโลยีเหล่านั้นมีราคาแพงเกินไปเป็นปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญของการถ่ายทอด
ภูมิปัญญาทางการเกษตรทั้งสามด้าน

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรของเกษตรกรในตำบลเชียงคำ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร มีรายละเอียดการดำเนินการวิจัยดังนี้

- 3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย
- 3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

ประชากร คือ เกษตรกรซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวในตำบลเชียงคำ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร กลุ่มตัวอย่างได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จากประชากรผู้ทำการเกษตรซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัว จำนวนหมู่บ้านละ 25 ครอบครัว โดยการกำหนดเกณฑ์ของตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป จาก 14 หมู่บ้าน จำนวนรวมตัวอย่างทั้งหมด 350 ราย

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.2.1 วิธีการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์หัวหน้าครอบครัวและกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมีขั้นตอนในการสร้างแบบสัมภาษณ์ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรต่างๆ ในกรอบแนวความคิดในการวิจัย
2. สร้างข้อคำถามต่างๆ จากเอกสารในข้อ 1 เพื่อทำแบบสัมภาษณ์
3. นำแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบในด้านเนื้อหาและภาษา
4. นำแบบสัมภาษณ์ไปปรับปรุงแก้ไขและนำไปทดลองใช้กับหัวหน้าครอบครัว และกลุ่ม

ตัวอย่างในจังหวัดยโสธรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 20 ชุด จากนั้นนำมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นซึ่งได้เท่ากับ 0.76 หมายความว่า มีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับดี

5. จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์เพื่อนำไปใช้จริง

3.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์จำนวน 1 ชุด มีทั้งหมด 6 ตอน ได้แก่

- ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคล (สถานภาพพื้นฐานทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง)
- ตอนที่ 2 ปัจจัยด้านสังคม
- ตอนที่ 3 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ
- ตอนที่ 4 ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ

- ตอนที่ 5 ปัจจัยด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตอนที่ 6 ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตร

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.1 คณะวิจัยได้ติดต่อและเข้าพบนายกองค้การบริหารส่วนตำบลเชิงคำเพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในพื้นที่ และเข้าพบผู้นำหมู่บ้านเพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์ผู้นำหมู่บ้านและกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่หมู่บ้าน

3.3.2 คณะวิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้นำหมู่บ้านและกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ที่ทำการศึกษด้วยตนเอง

3.3.3 รวบรวมแบบสัมภาษณ์และตรวจสอบข้อมูลอย่างครบถ้วนได้แบบสัมภาษณ์จำนวน 350 ฉบับ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. บ้านกว้าง	หมู่ที่ 1	จำนวน	25	ฉบับ
2. บ้านคุยสำโรง	หมู่ที่ 2	จำนวน	25	ฉบับ
3. บ้านปากเป่ง	หมู่ที่ 3	จำนวน	25	ฉบับ
4. บ้านกุดกง	หมู่ที่ 4	จำนวน	25	ฉบับ
5. บ้านเชิงคำ	หมู่ที่ 5	จำนวน	25	ฉบับ
6. บ้านท่าเยี่ยม	หมู่ที่ 6	จำนวน	25	ฉบับ
7. บ้านดอนแก้ว	หมู่ที่ 7	จำนวน	25	ฉบับ
8. บ้านหนองหอย	หมู่ที่ 8	จำนวน	25	ฉบับ
9. บ้านศาลาแดง	หมู่ที่ 9	จำนวน	25	ฉบับ
10. บ้านเชิงคำ	หมู่ที่ 10	จำนวน	25	ฉบับ
11. บ้านกว้างใหม่พัฒนา	หมู่ที่ 11	จำนวน	25	ฉบับ
12. บ้านกิโลศุนย์	หมู่ที่ 12	จำนวน	25	ฉบับ
13. บ้านกว้าง	หมู่ที่ 13	จำนวน	25	ฉบับ
14. บ้านกุดกงใหม่	หมู่ที่ 14	จำนวน	25	ฉบับ

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลข้อมูล

นำแบบสัมภาษณ์ไปประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows เพื่อวิเคราะห์และหาค่าสถิติ ได้แก่ ค่าความถี่ (frequency) ค่าเฉลี่ย (mean) ค่าร้อยละ (percentage) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard division) เพื่ออธิบายและพรรณนาข้อมูลในเชิงปริมาณและคุณภาพ และ ค่า Chi-Square เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในการวิจัย

ระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรที่มีต่อปัจจัยด้านต่างๆ ใช้เกณฑ์การแปลความหมายข้อมูล โดยใช้เกณฑ์การวิเคราะห์ดังนี้ (รวีวรรณ ชินะตระกูล, 2533: 44-45)

2.50-3.00	หมายถึง	ระดับความคิดเห็นมาก
1.50-2.49	หมายถึง	ระดับความคิดเห็นปานกลาง
1.00-1.49	หมายถึง	ระดับความคิดเห็นน้อย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำ

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรของเกษตรกรในตำบลเชียงคำ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ได้ผลการวิจัยวิจัยดังนี้

- 4.1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ (ปัจจัยส่วนบุคคล)
- 4.2 ปัจจัยด้านสังคม
- 4.3 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ
- 4.4 ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ
- 4.5 ปัจจัยด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณี

4.1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ (ปัจจัยส่วนบุคคล)

ตารางที่ 1 เพศของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

เพศ	ค่าความถี่ (n = 350)	ร้อยละ (%)
ชาย	205	58.6
หญิง	145	41.4
รวม	350	100.0

จากตารางที่ 1 แสดงเพศของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่า มีสัดส่วนเพศชายและเพศหญิงใกล้เคียงกัน คือ เพศชาย ร้อยละ 58.6 และเพศหญิง ร้อยละ 41.4

ตารางที่ 2 อายุของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

อายุ (ปี)	ค่าความถี่ (n = 350)	ร้อยละ (%)
น้อยกว่า 45 ปี	140	40.0
46 - 50	87	24.9
51 - 55	54	15.4
56 - 60	31	8.9
61 - 65	15	4.3
มากกว่า 65 ปี	23	6.6
รวม	350	100.0

อายุน้อยที่สุด = 40 ปี อายุมากที่สุด = 70 ปี อายุเฉลี่ย = 49.25 ปี

จากตารางที่ 2 แสดงอายุของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ อายุน้อยที่สุด 40 ปี อายุมากที่สุด 70 ปี และอายุเฉลี่ย 49.25 ปี โดยส่วนใหญ่มีอายุน้อยกว่า 45 ปี (ร้อยละ 40.0) และมีอายุระหว่าง 46-50 ปี มีจำนวนรองลงมา (ร้อยละ 24.9) มีอายุระหว่าง 51-55 ปี (ร้อยละ 15.4) มีอายุระหว่าง 56-60 ปี (ร้อยละ 8.9) มีอายุมากกว่า 65 ปี (ร้อยละ 6.7) และมีอายุระหว่าง 61-65 ปี (ร้อยละ 4.3) น้อยที่สุดตามลำดับ

ตารางที่ 3 สถานภาพของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

สถานภาพ	ค่าความถี่ (n = 350)	ร้อยละ (%)
สมรส	288	82.3
สมรสและแยกกันอยู่	15	4.3
หม้าย/หย่าร้าง	47	13.4
รวม	350	100.0

จากตารางที่ 3 แสดงสถานภาพของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์พบว่า สถานภาพของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีสถานภาพ สมรส (ร้อยละ 82.3) รองลงมามีสถานภาพเป็นหม้ายและหย่าร้าง (ร้อยละ 13.4) มีสถานภาพสมรสและแยกกันอยู่ (ร้อยละ 4.3) น้อยที่สุดตามลำดับ

ตารางที่ 4 จำนวนสมาชิกในครอบครัวของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

สมาชิกในครอบครัว (คน)	ค่าความถี่ (n = 350)	ร้อยละ (%)
1	16	4.6
2	21	6.0
3	118	33.7
4	70	20.0
5	87	24.9
6	23	6.6
7	7	2.0
9	8	2.3
รวม	350	100.0

จากตารางที่ 4 แสดงจำนวนสมาชิกในครอบครัวของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ส่วนใหญ่มีสมาชิกในครอบครัว จำนวน 3 คน (ร้อยละ 33.7) รองลงมาคือ มีสมาชิกในครอบครัวจำนวน 5 คน (ร้อยละ 24.9) มีสมาชิกในครอบครัว จำนวน 4 คน (ร้อยละ 20.0) มีสมาชิกในครอบครัวจำนวน 6 คน (ร้อยละ 6.6) มีสมาชิกในครอบครัว 2 คน (ร้อยละ 6.0) มีสมาชิกในครอบครัว 1 คน (ร้อยละ 4.6) มีสมาชิกในครอบครัวจำนวน 9 คน (ร้อยละ 2.3) และมีสมาชิกในครอบครัว 9 คน (ร้อยละ 2.0) น้อยที่สุดตามลำดับ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ตารางที่ 5 ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ระดับการศึกษา	ค่าความถี่ (n = 350)	ร้อยละ (%)
ต่ำกว่าและจบประถมศึกษาปีที่ 4	209	59.7
ประถมศึกษาปีที่ 6	96	27.4
มัธยมศึกษาปีที่ 3	29	8.3
มัธยมศึกษาปีที่ 6	16	4.6
รวม	350	100.0

จากตารางที่ 5 แสดงระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ส่วนใหญ่จบการศึกษาต่ำกว่าและจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 (ร้อยละ 59.7) รองลงมาจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (ร้อยละ 27.4) จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (ร้อยละ 8.3) และจบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 (ร้อยละ 4.6) น้อยที่สุดตามลำดับ

ตารางที่ 6 ศาสนาของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ศาสนา	ค่าความถี่ (n = 350)	ร้อยละ (%)
พุทธ	350	100.0
รวม	350	100.0

จากตารางที่ 6 แสดงการนับถือศาสนาของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 100.0)

ตารางที่ 7 การถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

รายการ	ค่าความถี่ (n = 350)	ร้อยละ (%)
เคย	280	80.0
ไม่เคย	70	20.0
รวม	350	100.0

จากตารางที่ 7 การถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เคยถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร จำนวน 280 คน คิดเป็น ร้อยละ 80.0 และไม่เคยถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 20.0 ตามลำดับ

ตารางที่ 8 ความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบ สัมภาษณ์

เพศ	การถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร		รวม
	เคย	ไม่เคย	
ชาย	157 (44.9)	48 (13.7)	205 (58.6)
หญิง	123 (35.1)	22 (6.3)	145 (41.4)
รวม	280 (80.0)	70 (20.0)	350 (100.0)

Chi-square = 3.606 df = 1 Sig. = .059

จากตารางที่ 8 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่า เพศของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ไม่มีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดย เพศชาย เคยมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร (ร้อยละ 44.9) ส่วนเพศหญิงมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร รongลงมา (ร้อยละ 35.1)

ตารางที่ 9 ความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบ สัมภาษณ์

อายุ	การถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร		รวม
	เคย	ไม่เคย	
น้อยกว่า 45	100 (28.6)	40 (11.4)	140 (40.0)
46-50	80 (22.9)	7 (2.0)	87 (24.9)
51-55	46 (13.1)	8 (2.3)	54 (15.4)
56-60	31 (8.9)	0 (-)	31 (8.9)
61-65	15 (4.3)	0 (-)	15 (4.3)
มากกว่า 65	8 (2.9)	15 (4.3)	23 (6.6)
รวม	280 (80.0)	70 (20.0)	350 (100.0)

Chi-square = 55.997 df = 5 Sig. = .000

จากตารางที่ 9 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่า ระดับอายุของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ มีอายุน้อยกว่า 45 ปี เคยถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรมากที่สุด (28.6) รองลงมา มีอายุอยู่ระหว่าง 46-50 ปี (ร้อยละ 22.9) มีอายุอยู่ระหว่าง 51-55 ปี (ร้อยละ 13.3) ตามลำดับ

ตารางที่ 10 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

สถานภาพ	การถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร		รวม
	เคย	ไม่เคย	
สมรสและอยู่ด้วยกัน	226 (64.6)	62 (17.7)	288 (82.3)
สมรสแต่แยกกันอยู่	7 (2.0)	8 (2.3)	15 (4.3)
หย่าร้าง/หม้าย	47 (13.4)	0 (-)	47 (13.4)
รวม	280 (80.0)	70 (20.0)	350 (100.0)

Chi-square = 22.587 df = 2 Sig. = .000

จากตารางที่ 10 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่า สถานภาพของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมากกว่าครึ่งหนึ่งของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ มีสถานภาพสมรสและอยู่ด้วยกัน (ร้อยละ 64.6) รองลงมา มีสถานภาพหย่าร้าง/หม้าย (ร้อยละ 13.4) ตามลำดับ

ตารางที่ 11 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของ
ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ระดับการศึกษา	การถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร		รวม
	เคย	ไม่เคย	
ต่ำกว่า ป. 4 และ ป. 4	163 (46.6)	46 (13.1)	209 (59.7)
ประถมศึกษาปีที่ 6	72 (20.6)	24 (6.9)	96 (27.4)
มัธยมศึกษาปีที่ 3	29 (8.3)	0 (-)	29 (8.3)
มัธยมศึกษาปีที่ 6	16 (4.6)	0 (-)	16 (4.6)
รวม	280 (80.0)	70 (20.0)	350 (100.0)

Chi-square = 13.278 df = 3 Sig. = .004

จากตารางที่ 11 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่า ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเกือบถึงครึ่งหนึ่งของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ มีระดับการศึกษาต่ำกว่า ป. 4 และ ป. 4 (ร้อยละ 46.6) รองลงมาผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีระดับการศึกษา ป. 6 (ร้อยละ 20.6) มัธยมศึกษาปีที่ 3 (ร้อยละ 8.3) และมัธยมศึกษาปีที่ 6 (ร้อยละ 4.6) ตามลำดับ

4.2 ปัจจัยด้านสังคม

ตารางที่ 12 ปัจจัยด้านสังคม

รายการ	ค่าความถี่ (n = 350)	ร้อยละ (%)
บทบาทและหน้าที่ในสังคม		
ไม่มี	296	84.6
มี	54	15.4
- อสม.	(22)	(6.3)
- กรรมการหมู่บ้าน	(20)	(5.7)
- สมาชิก อ.บ.ต.	(12)	(3.4)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำ 28

ตารางที่ 12 (ต่อ)

รายการ	ค่าความถี่ (n = 350)	ร้อยละ (%)
ระดับความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว		
มาก	350	100
ปานกลาง	-	-
น้อย	-	-
การมีส่วนร่วม/เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน/สังคม		
ไม่มี	39	11.1
มี	311	88.9
- เป็นประจำ	(135)	(38.6)
- เป็นบางครั้ง	(123)	(35.1)
- นานๆ ครั้ง	(53)	(15.1)

จากตารางที่ 12 แสดงปัจจัยด้านสังคม พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีบทบาทและหน้าที่ในสังคมจำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 15.4 โดยเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จำนวน 22 คน (ร้อยละ 6.3) กรรมการหมู่บ้านจำนวน 20 คน (ร้อยละ 5.7) และสมาชิก อ.บ.ต. จำนวน 12 คน (ร้อยละ 3.4) โดยมีระดับความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.0 และมีส่วนร่วม/เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน/สังคม จำนวน 311 คน คิดเป็นร้อยละ 88.9 ซึ่งมีส่วนร่วม/เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน/สังคมเป็นประจำ จำนวน 135 คน (ร้อยละ 38.6) เป็นบางครั้ง จำนวน 123 คน (ร้อยละ 35.1) และนานๆ ครั้ง จำนวน 53 คน (ร้อยละ 15.1) ตามลำดับ

ตารางที่ 13 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านสังคมที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร

รายการ	ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	S.D.	ระดับความคิดเห็น
- ความสัมพันธ์ของเครือญาติของคนในชุมชน	2.24	.725	ปานกลาง
- ความสามัคคีและการรวมกลุ่มของคนในชุมชน	2.44	.638	ปานกลาง
- ทศนคติ/ความเชื่อของคนในชุมชน	2.17	.802	ปานกลาง
- ค่านิยม/การคล้อยตามของคนในท้องถิ่น	2.09	.631	ปานกลาง
- บทบาทและหน้าที่ในครอบครัว	2.73	.491	มาก
- บทบาทของผู้นำชุมชน	2.05	.572	ปานกลาง
- ผู้นำทางความคิดในชุมชน (ปราชญ์ชาวบ้าน)	2.27	.716	ปานกลาง
- การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร	1.71	.781	ปานกลาง
- สถานศึกษาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน	2.27	.647	ปานกลาง
- ภาษาและการสื่อสารในชุมชน	1.95	.698	ปานกลาง
	2.13	.302	ปานกลาง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับกรรมการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้เพื่อการอื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากตารางที่ 13 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านสังคมที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านสังคมที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรในระดับมาก คือ บทบาทและหน้าที่ในครอบครัว ($\bar{X} = 2.73$) และมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านสังคมที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรในระดับปานกลางเรียงลำดับดังนี้ ความสามัคคีและการรวมกลุ่มของคนในชุมชน ($\bar{X} = 2.44$) ผู้นำทางความคิดในชุมชน (ปราชญ์ชาวบ้าน) ($\bar{X} = 2.27$) สถานศึกษาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ($\bar{X} = 2.27$) ความสัมพันธ์ของเครือข่ายของคนในชุมชน ($\bar{X} = 2.24$) ทศนคติ/ความเชื่อของคนในชุมชน ($\bar{X} = 2.17$) ค่านิยม/การคล้อยตามของคนในท้องถิ่น ($\bar{X} = 2.09$) บทบาทของผู้นำชุมชน ($\bar{X} = 2.05$) ภาษาและการสื่อสารในชุมชน ($\bar{X} = 1.95$) และ การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร ($\bar{X} = 1.71$) ตามลำดับ โดยภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านสังคมที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.13$)

ตารางที่ 14 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทและหน้าที่ในสังคมกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

บทบาทและหน้าที่ในสังคม	การถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร		รวม
	เคย	ไม่เคย	
มี	249 (71.1)	47 (13.4)	296 (84.6)
ไม่มี	31 (8.9)	23 (6.6)	54 (15.4)
รวม	280 (80.0)	70 (20.0)	350 (100.0)

Chi-square = 20.370 df = 1 Sig. = .000

จากตารางที่ 14 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทและหน้าที่ในสังคมกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่า บทบาทและหน้าที่ในสังคมของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดย ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ส่วนใหญ่ไม่มีบทบาทและหน้าที่ในสังคม (ร้อยละ 71.1) และมีบทบาทและหน้าที่ในสังคมเพียง (ร้อยละ 8.9)

ตารางที่ 15 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วม/เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน/สังคมกับการถ่ายทอด
ภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

การมีส่วนร่วม/เข้าร่วมกิจกรรมใน ชุมชน/สังคม	การถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร		รวม
	เคย	ไม่เคย	
มี	32 (9.1)	7 (2.0)	39 (11.1)
ไม่มี	248 (70.9)	63 (18.0)	311 (88.9)
รวม	280 (80.0)	70 (20.0)	350 (100.0)

Chi-square = .115 df = 1 Sig. = .734

จากตารางที่ 15 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วม/เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน/สังคมกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์พบว่า การมีส่วนร่วม/เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน/สังคมของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ไม่มีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดย ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ไม่มีการมีส่วนร่วม/เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน/สังคม มากถึงร้อยละ 70.9 และมีส่วนร่วม/เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน/สังคม เพียงร้อยละ 9.1

4.3 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

ตารางที่ 16 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

รายการ	ค่าความถี่ (n = 350)	ร้อยละ (%)
การประกอบอาชีพหลัก		
เกษตรกรรม	(350)	(100.0)
รายได้จากอาชีพหลัก (บาท/ปี)		
น้อยกว่า 30,000	16	4.6
30,001-60,000	86	24.6
60,001-90,000	61	17.4
90,001-120,000	163	46.6
มากกว่า 120,000	24	6.9
รายได้ต่ำสุด 10,000 บาท/ปี		
รายได้สูงสุด 150,000 บาท/ปี		
รายได้เฉลี่ย 82,788.57 บาท/ปี		

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามแก้ไขตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 16 (ต่อ)

รายการ	ค่าความถี่ (n = 350)	ร้อยละ (%)
การประกอบอาชีพเสริม		
ไม่มี	138	39.4
มี	212	60.6
- รับจ้างทั่วไป	(212)	(60.6)
รายได้จากอาชีพเสริม (บาท/ปี)		
น้อยกว่า 10,000	61	17.4
10,001-20,000	143	40.9
มากกว่า 20,000	8	2.3
รายได้ต่ำสุด 1,500 บาท/ปี		
รายได้สูงสุด 50,000 บาท/ปี		
รายได้เฉลี่ย 25,099.06 บาท/ปี		
ประมาณรายจ่ายของครอบครัวต่อเดือน		
น้อยกว่า 3,000 บาท	310	88.6
3,001-6,000 บาท	40	11.4
6,001-9,000 บาท	-	-
มากกว่า 9,000 บาท	-	-
รวม	45	100.0

จากตารางที่ 16 แสดงปัจจัยด้านเศรษฐกิจ พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีการประกอบอาชีพหลักเป็นเกษตรกรทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 100.0 มีรายได้ต่ำสุด 10,000 บาท/ปี รายได้สูงสุด 150,000 บาท/ปี รายได้เฉลี่ย 82,788.57 บาท/ปี มีการประกอบอาชีพเสริม 212 ราย คิดเป็นร้อยละ 60.6 มีรายได้จากอาชีพเสริมต่ำสุด 1,500 บาท/ปี สูงสุด 50,000 บาท/ปี รายได้เฉลี่ยจากอาชีพเสริม 25,099.06 บาท/ปี มีรายจ่ายในครอบครัวน้อยกว่า 3,000 บาท/เดือน เป็นส่วนใหญ่ จำนวน 310 ราย (ร้อยละ 88.6) และมีรายจ่ายในครอบครัว 3,000-6,000 บาท/เดือน

ตารางที่ 17 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร

รายการ	ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	S.D.	ระดับความคิดเห็น
แหล่งเงินทุน	2.51	.544	มาก
แหล่งจำหน่ายและรับซื้อผลผลิตทางการเกษตร	2.49	.614	ปานกลาง
รายได้ของคนในชุมชน	2.33	.673	ปานกลาง
ราคาผลผลิต	2.17	.870	ปานกลาง
การมีหนี้สิน	1.43	.975	น้อย
ฐานะของครอบครัว	1.43	1.004	น้อย
รวม	2.06	.436	ปานกลาง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่ควรเผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาต
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากตารางที่ 17 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรในระดับมาก คือ แหล่งเงินทุน ($\bar{X} = 2.51$) ระดับปานกลาง คือ รายได้ของคนในชุมชน ($\bar{X} = 2.33$) แหล่งจำหน่ายและรับซื้อผลผลิตทางการเกษตร ($\bar{X} = 2.17$) ราคาผลผลิต ($\bar{X} = 2.51$) และระดับน้อย คือ การมีหนี้สิน ($\bar{X} = 1.43$) และฐานะของครอบครัว ($\bar{X} = 1.43$) ตามลำดับ โดยภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.06$)

ตารางที่ 18 ความสัมพันธ์ระหว่างประมาณการรายจ่ายของครอบครัวต่อเดือนกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ประมาณการรายจ่ายของครอบครัวต่อเดือน	การถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร		รวม
	เคย	ไม่เคย	
น้อยกว่า 3,000 บาท	248 (70.9)	62 (17.7)	310 (88.6)
3,000-6,000 บาท	32 (9.1)	8 (2.3)	40 (11.4)
รวม	280 (80.0)	70 (20.0)	350 (100.0)

Chi-square = .000 df = 1 Sig. = 1.00

จากตารางที่ 18 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างประมาณการรายจ่ายของครอบครัวต่อเดือนกับการถ่ายทอด ภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์พบว่า ประมาณการรายจ่ายของครอบครัวต่อเดือนของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ไม่มีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทางสถิติที่ระดับ .05 โดย ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ มีประมาณรายจ่ายของครอบครัวต่อเดือนอยู่ที่ระดับน้อยกว่า 3,000 บาท มากที่สุด (ร้อยละ 70.9) และประมาณการค่าใช้จ่ายของครอบครัวต่อเดือนที่ระดับ 3,001-6,000 บาท (ร้อยละ 8.9)

ตารางที่ 19 ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้จากอาชีพหลักกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

รายได้จากอาชีพหลัก	การถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร		รวม
	เคย	ไม่เคย	
น้อยกว่า 30,000	8 (2.3)	8 (2.3)	16 (4.6)
30,001-60,000	55 (15.7)	31 (8.6)	86 (24.6)
60,001-90,000	54 (15.4)	7 (2.0)	61 (17.4)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไป

ตารางที่ 19 (ต่อ)

รายได้จากอาชีพหลัก	การถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร		รวม
	เคย	ไม่เคย	
90,001-120,000	139 (39.7)	24 (6.9)	163 (46.6)
มากกว่า 120,000	24 (6.9)	0 (-)	24 (6.9)
รวม	280 (80.0)	70 (20.0)	350 (100.0)

Chi-square = 34.446 df = 4 Sig. = .000

จากตารางที่ 19 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างรายได้จากอาชีพหลักกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์พบว่า รายได้จากอาชีพหลักของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ มีรายได้จากอาชีพหลัก 90,001-120,000 บาทมากที่สุด (ร้อยละ 39.7) รองลงมามีรายได้ 30,001-60,000 บาท (ร้อยละ 15.7) มีรายได้ 60,001-90,000 บาท (ร้อยละ 15.4) และตามลำดับ

4.4 ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ

ตารางที่ 20 ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ

รายการ	ค่าความถี่ (n = 350)	ร้อยละ (%)
แหล่งน้ำในการทำเกษตร		
ไม่มี	88	25.1
มี	262	74.9
- ไม่เพียงพอ	(262)	(74.9)
- เพียงพอ	(-)	(-)
ป่าไม้และทรัพยากรจากป่า เช่น หน่อไม้ เห็ด เป็นต้น		
ไม่มี	-	-
มี	350	100.0
- มีการใช้ประโยชน์	(350)	(100.0)
- ไม่ได้ใช้ประโยชน์ใดๆ	(-)	(-)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 20 (ต่อ)

รายการ	ค่าความถี่ (n = 350)	ร้อยละ (%)
การเป็นเจ้าของที่ดินทำกิน		
ไม่มี	-	-
มี	350	100.0
น้อยกว่า 10 ไร่	(48)	(13.7)
11-20 ไร่	(55)	(15.7)
21-40 ไร่	(117)	(33.4)
41-60 ไร่	(85)	(24.3)
61-80 ไร่	(14)	(4.0)
80-100 ไร่	(24)	(6.9)
มากกว่า 100 ไร่	(7)	(2.0)
เป็นเจ้าของที่ดินทำกินน้อยที่สุด 5 ไร่		
เป็นเจ้าของที่ดินทำกินมากที่สุด 120 ไร่		
เป็นเจ้าของที่ดินทำกินเฉลี่ย 38.98 ไร่		
การใช้ประโยชน์จากที่ดิน		
ใช้พื้นที่ทั้งหมด	204	58.3
ใช้บางส่วน	146	41.7
มีพันธุ์พืชพืชและพันธุ์สัตว์ที่ดี		
ไม่มี	16	4.6
มี	334	95.4
- ไม่เพียงพอ	(334)	(95.4)
- เพียงพอ	(-)	(-)

จากตารางที่ 20 แสดงปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีแหล่งทำการเกษตรและไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตร จำนวน 262 ราย (ร้อยละ 74.69) มีทรัพยากรป่าไม้และมีการใช้ทรัพยากรจากป่าทั้งหมด (ร้อยละ 100.0) ทั้งหมดมีที่ดินทำกิน (ร้อยละ 100.0) เป็นเจ้าของที่ดินทำกินน้อยที่สุด 5 ไร่ เป็นเจ้าของที่ดินทำกินมากที่สุด 120 ไร่ เป็นเจ้าของที่ดินทำกินเฉลี่ย 39.98 ไร่ มีการใช้ประโยชน์จากที่ดิน โดยใช้พื้นที่ทั้งหมด จำนวน 204 ราย (ร้อยละ 58.3) และใช้ประโยชน์จากพื้นที่บางส่วน จำนวน 146 ราย (ร้อยละ 41.7) มีพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่ดีจำนวน 334 ราย (ร้อยละ 95.6) ซึ่งทั้งมีไม่เพียงพอต่อความต้องการ

ตารางที่ 21 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร

รายการ	ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	S.D.	ระดับความคิดเห็น
- จำนวนแหล่งน้ำในชุมชน	2.62	.485	มาก
- ปริมาณน้ำฝน	2.61	.605	มาก
- ขนาดป่าไม้และทรัพยากรจากป่า เช่น หน่อไม้ เห็ดฯ	2.54	.499	มาก
- ความอุดมสมบูรณ์ของดิน	2.04	.797	ปานกลาง
- ขนาดของพื้นที่/ที่ดินทำกิน	1.92	.884	ปานกลาง
- การมีพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่ดี	1.90	.820	ปานกลาง
รวม	2.27	.457	ปานกลาง

จากตารางที่ 21 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรในระดับมาก คือ จำนวนแหล่งน้ำในชุมชน ($\bar{X} = 2.62$) ปริมาณน้ำฝน ($\bar{X} = 2.61$) ขนาดป่าไม้และทรัพยากรจากป่า เช่น หน่อไม้ เห็ดฯ ($\bar{X} = 2.54$) ระดับปานกลาง คือ การมีพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่ดี ($\bar{X} = 2.04$) ขนาดของพื้นที่/ที่ดินทำกิน ($\bar{X} = 1.93$) ความอุดมสมบูรณ์ของดิน ($\bar{X} = 1.91$) ตามลำดับ โดยในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.27$)

ตารางที่ 22 ความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งน้ำในการทำการเกษตรกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

แหล่งน้ำในการทำการเกษตร	การถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร		รวม
	เคย	ไม่เคย	
มี	72 (20.6)	16 (4.6)	88 (25.1)
ไม่มี	208 (59.4)	54 (15.4)	262 (74.9)
รวม	280 (80.0)	70 (20.0)	350 (100.0)

Chi-square = 0.243 df = 1 Sig. = .622

จากตารางที่ 22 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งน้ำในการทำการเกษตรกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่า แหล่งน้ำในการทำการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ไม่มีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดย ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ มีแหล่งน้ำในการทำการเกษตรมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 59.4) และไม่มีแหล่งน้ำร้อยละ 20.6

เอกสารฉบับนี้เผยแพร่ในนามของศูนย์วิจัยและพัฒนาเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 23 ความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นเจ้าของที่ดินทำกินกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

การเป็นเจ้าของที่ดินทำกิน	การถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร		รวม
	เคย	ไม่เคย	
น้อยกว่า 10 ไร่	48 (13.7)	0 (-)	48 (13.7)
11-20 ไร่	39 (11.1)	16 (4.6)	55 (15.7)
21-40 ไร่	94 (26.9)	23 (6.6)	117 (33.4)
41-60 ไร่	62 (17.7)	23 (6.6)	85 (24.3)
61-80 ไร่	14 (4.0)	0 (-)	14 (4.0)
80-100 ไร่	16 (4.6)	8 (2.3)	24 (7.0)
มากกว่า 100 ไร่	7 (2.0)	0 (-)	7 (2.0)
รวม	280 (80.0)	70 (20.0)	350 (100.0)

Chi-square = 25.413 df = 6 Sig. = .000

จากตารางที่ 23 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นเจ้าของที่ดินทำกินกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่า การเป็นเจ้าของที่ดินทำกินของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดย ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เป็นเจ้าของที่ดินทำกินอยู่ระหว่าง 21-40 ไร่ มากที่สุด (ร้อยละ 26.9) รองลงมาการเป็นเจ้าของที่ดินทำกิน อยู่ระหว่าง 41-60 ไร่ (ร้อยละ 17.7) น้อยกว่า 10 ไร่ (ร้อยละ 13.7) ตามลำดับ

ตารางที่ 24 ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ที่ดินกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

การใช้ที่ดิน	การถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร		รวม
	เคย	ไม่เคย	
ใช้ทั้งหมด	138 (39.4)	8 (2.3)	146 (41.7)
ใช้บางส่วน	142 (40.6)	62 (17.7)	204 (58.3)
รวม	280 (80.0)	70 (20.0)	350 (100.0)

Chi-square = 33.009 df = 1 Sig. = .000

จากตารางที่ 24 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ที่ดินกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่า การใช้ที่ดินของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอด ภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีการใช้ประโยชน์จากที่ดินใช้บางส่วนมากกว่า (ร้อยละ 40.6) การประโยชน์จากที่ดินทั้งหมด (ร้อยละ 39.4) มากกว่าเล็กน้อย

ตารางที่ 25 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

พันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์	การถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร		รวม
	เคย	ไม่เคย	
มี	8 (2.3)	8 (2.3)	16 (4.6)
ไม่มี	272 (77.7)	62 (17.7)	334 (95.4)
รวม	280 (80.0)	70 (20.0)	350 (100.0)

Chi-square = 9.431 df = 1 Sig. = .002

จากตารางที่ 25 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการมีพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่า การมีพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดย ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ มีพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์มากกว่า (ร้อยละ 77.7) ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ (ร้อยละ 2.3)

4.5 ปัจจัยด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณี

ตารางที่ 26 ปัจจัยด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณี

รายการ	ค่าความถี่ (n = 350)	ร้อยละ (%)
การเข้าร่วมกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น		
ไม่มี	16	4.6
มี	334	95.4
- เป็นประจำ	(73)	(20.9)
- เป็นบางครั้ง	(261)	(74.6)
การถ่ายทอดความรู้ประเพณีทางการเกษตร		
ไม่เคย	8	2.3
เคย (ตอบได้หลายข้อ)	342	97.7
- ทำขวัญข้าว	(334)	(95.4)
- การเอาแรงช่วยเหลือ	(56)	(16.0)
- ลงแขก	(8)	(2.3)

จากตารางที่ 26 แสดงปัจจัยด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณี พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ มีการเข้าร่วมกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น จำนวน 334 ราย (ร้อยละ 95.4) โดยส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นบางครั้ง (ร้อยละ 74.6) และเข้าร่วมกิจกรรมเป็นประจำ (ร้อยละ 20.9) เคยถ่ายทอดความรู้ประเพณีทางการเกษตร จำนวน 342 ราย คิดเป็นร้อยละ 97.7 ซึ่งถ่ายทอดโดยการทำขวัญข้าว (ร้อยละ 15.6) มากที่สุด รองลงมา คือ การเอาแรงช่วยเหลือ (ร้อยละ 16.0) และการลงแขก (ร้อยละ 2.3) ตามลำดับ

ตารางที่ 27 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร

รายการ	ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	S.D.	ระดับความคิดเห็น
การทำขวัญข้าว	2.35	.728	ปานกลาง
การประดิษฐ์เครื่องทางการเกษตร เช่น แห ลอบ เป็นต้น	2.13	.927	ปานกลาง
การทำบุญต่างๆ ตามประเพณีนิยมในหมู่บ้าน	1.40	.932	น้อย
ประเพณีทางการเกษตร เช่น ลงแขก การเอาแรง เป็นต้น	1.18	.792	น้อย

จากตารางที่ 27 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรในระดับปานกลาง คือการค่า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.5 ปัจจัยด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณี

ตารางที่ 26 ปัจจัยด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณี

รายการ	ค่าความถี่ (n = 350)	ร้อยละ (%)
การเข้าร่วมกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น		
ไม่มี	16	4.6
มี	334	95.4
- เป็นประจำ	(73)	(20.9)
- เป็นบางครั้ง	(261)	(74.6)
การถ่ายทอดความรู้ประเพณีทางการเกษตร		
ไม่เคย	8	2.3
เคย (ตอบได้หลายข้อ)	342	97.7
- ทำขวัญข้าว	(334)	(95.4)
- การเอาแรงช่วยเหลือ	(56)	(16.0)
- ลงแขก	(8)	(2.3)

จากตารางที่ 26 แสดงปัจจัยด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณี พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ มีการเข้าร่วมกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น จำนวน 334 ราย (ร้อยละ 95.4) โดยส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นบางครั้ง (ร้อยละ 74.6) และเข้าร่วมกิจกรรมเป็นประจำ (ร้อยละ 20.9) เคยถ่ายทอดความรู้ประเพณีทางการเกษตร จำนวน 342 ราย คิดเป็นร้อยละ 97.7 ซึ่งถ่ายทอดโดยการทำขวัญข้าว (ร้อยละ 15.6) มากที่สุด รองลงมา คือ การเอาแรงช่วยเหลือ (ร้อยละ 16.0) และการลงแขก (ร้อยละ 2.3) ตามลำดับ

ตารางที่ 27 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร

รายการ	ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	S.D.	ระดับความคิดเห็น
- การทำขวัญข้าว	2.35	.728	ปานกลาง
- การประดิษฐ์เครื่องทางการเกษตร เช่น แห ลอบ เป็นต้น	2.13	.927	ปานกลาง
- การทำบุญต่างๆ ตามประเพณีนิยมในหมู่บ้าน	1.40	.932	น้อย
- ประเพณีทางการเกษตร เช่น ลงแขก การเอาแรง เป็นต้น	1.18	.792	น้อย
รวม	1.32	.435	น้อย

จากตารางที่ 27 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรในระดับปานกลาง คือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับใช้ในงานวิจัยเท่านั้น ไม่อนุญาตให้เผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาต

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำ

การทำขวัญข้าว ($\bar{X} = 2.35$) และการประดิษฐ์เครื่องทางการเกษตร เช่น แห ลอบ เป็นต้น ($\bar{X} = 2.13$) และระดับน้อย คือ การทำบุญต่างๆ ตามประเพณีนิยมในหมู่บ้าน ($\bar{X} = 1.40$) และประเพณีทางการเกษตร ($\bar{X} = 1.18$) ตามลำดับ โดยในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรในระดับน้อย ($\bar{X} = 1.32$)

ตารางที่ 28 ความสัมพันธ์ระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่นกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

การเข้าร่วมกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น	การถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร		รวม
	เคย	ไม่เคย	
มี	16 (4.6)	0 (-)	16 (4.6)
ไม่มี	264 (75.4)	70 (20.0)	334 (95.4)
รวม	280 (80.0)	70 (20.0)	350 (100.0)

Chi-square = 4.192 df = 1 Sig. = .041

จากตารางที่ 28 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่นกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่นของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น (ร้อยละ 75.4) มากกว่าผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ที่เข้าร่วมกิจกรรม (ร้อยละ 4.6)

ตารางที่ 29 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประเพณีทางการเกษตรกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประเพณีทางการเกษตร	การถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร		รวม
	เคย	ไม่เคย	
มี	8 (2.3)	0 (-)	8 (2.3)
ไม่มี	264 (75.4)	70 (20.0)	334 (95.4)
รวม	280 (80.0)	70 (20.0)	350 (100.0)

Chi-square = -2.108 df = 1 Sig. = .147

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากตารางที่ 29 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประเพณีทางการเกษตรกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่า การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประเพณีทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ไม่มีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ไม่มีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประเพณีทางการเกษตร ร้อยละ 75.4 และมีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประเพณีทางการเกษตร ร้อยละ 2.3

ตารางที่ 30 ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

รายการ	ค่าความถี่ (n = 350)	ร้อยละ (%)
ไม่มีปัญหา	289	82.6
มีปัญหาและอุปสรรค	61	17.4
- ขาดแคลนระบบสาธารณูปโภค	(24)	(6.9)
- ขาดแคลนแหล่งน้ำน้ำทำการเกษตร	(16)	(4.6)
- การส่งเสริมจากภาครัฐ	(14)	(4.0)
- ภัยธรรมชาติ	(7)	(2.0)

จากตารางที่ 30 ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ที่มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตร จำนวน 61 ราย (ร้อยละ 17.4) มีปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอดในเรื่อง การขาดแคลนระบบสาธารณูปโภคมากที่สุด จำนวน 24 ราย (ร้อยละ 6.9) รองลงมา คือ ขาดแคลนแหล่งน้ำทำการเกษตร จำนวน 16 ราย (ร้อยละ 4.6) การขาดการส่งเสริมจากภาครัฐ จำนวน 14 ราย (ร้อยละ 4.0) และปัญหาการประสบภัยธรรมชาติ จำนวน 7 ราย (ร้อยละ 2.0) ตามลำดับ

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรของเกษตรกรในตำบลเชียงคำ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร สามารถสรุป อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพพื้นฐานของเกษตรกรในพื้นที่ตำบลเชียงคำ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร 2) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาของเกษตรกรด้านการเกษตร และ 3) เพื่อหาความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติและปัจจัยด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีที่มีผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาของเกษตรกรด้านการเกษตร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ เกษตรกรซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวในตำบลเชียงคำ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) จำนวนหมู่บ้านละ 25 ครอบครัว โดยการกำหนดเกณฑ์ของตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไปจาก 14 หมู่บ้าน จำนวนรวมตัวอย่างทั้งหมด 350 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการการวิจัย ได้แก่ ค่าความถี่ (frequency) ค่าเฉลี่ย (mean) ค่าร้อยละ (percentage) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard division) เพื่ออธิบายและพรรณนาข้อมูลในเชิงปริมาณและคุณภาพ และ ค่า Chi-Square เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในการวิจัย ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ (ปัจจัยส่วนบุคคล) ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีสัดส่วนเพศชายและเพศหญิง ใกล้เคียงกัน คือ เพศชายร้อยละ 58.6 และเพศหญิง ร้อยละ 41.4 ส่วนใหญ่มีอายุน้อยกว่า 45 ปี (ร้อยละ 40.0) และมีอายุระหว่าง 46-50 ปี มีจำนวนรองลงมา (ร้อยละ 24.9) ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสและอยู่ด้วยกัน (ร้อยละ 82.3) มีสมาชิกในครอบครัว จำนวน 3 คน (ร้อยละ 33.7) รองลงมาคือ มีสมาชิกในครอบครัวจำนวน 5 คน (ร้อยละ 24.9) จบการศึกษาต่ำกว่าและจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 (ร้อยละ 59.7) รองลงมาจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (ร้อยละ 27.4) และทั้งหมด นับถือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 100.0) ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร จำนวน 280 คน คิดเป็น ร้อยละ 80.0 และไม่เคยถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรจำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 20.0 โดยปัจจัยส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร ดังนี้

1.1 เพศของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรไม่มีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดย เพศชายเคยมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร (ร้อยละ 44.9) ส่วนเพศหญิงมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรรองลงมา (ร้อยละ 35.1)

1.2 อายุของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรมีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปเผยแพร่โดยไม่ผ่านการยินยอมของเจ้าของลิขสิทธิ์ หากต้องการนำเอกสารนี้ไปใช้

ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ มีอายุน้อยกว่า 45 ปี เคยถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรมากที่สุด (28.6) รองลงมาคืออายุอยู่ระหว่าง 46-50 ปี (ร้อยละ 22.9) มีอายุอยู่ระหว่าง 51-55 ปี (ร้อยละ 13.3)

1.3 สถานภาพของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรมีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 โดยมากกว่าครึ่งหนึ่งของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ มีสถานภาพสมรสและอยู่ด้วยกัน (ร้อยละ 64.6) รองลงมาคือสถานภาพหย่าร้าง/หม้าย (ร้อยละ 13.4)

1.4 ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรมีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเกือบครึ่งหนึ่งของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ มีระดับการศึกษาต่ำกว่า ป. 4 และ ป. 4 (ร้อยละ 46.6) รองลงมาคือผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีระดับการศึกษา ป. 6 (ร้อยละ 20.6) มัธยมศึกษาปีที่ 3 (ร้อยละ 8.3) และ มัธยมศึกษาปีที่ 6 (ร้อยละ 4.6)

2. ปัจจัยด้านสังคมของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีบทบาทและหน้าที่ในสังคมจำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 15.4 โดยเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จำนวน 22 คน (ร้อยละ 6.3) กรรมการหมู่บ้านจำนวน 20 คน (ร้อยละ 5.7) และสมาชิก อ.บ.ต. จำนวน 12 คน (ร้อยละ 3.4) โดยมีระดับความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.0 และมีส่วนร่วม/เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน/สังคม จำนวน 311 คน คิดเป็นร้อยละ 88.9 ซึ่งมีส่วนร่วม/เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน/สังคมเป็นประจำ จำนวน 135 คน (ร้อยละ 38.6) เป็นบางครั้ง จำนวน 123 คน (ร้อยละ 35.1) และ นานๆ ครั้ง จำนวน 53 คน (ร้อยละ 15.1)

2.1 ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านสังคมที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรในระดับมาก คือ บทบาทและหน้าที่ในครอบครัว ($\bar{X} = 2.73$) และมีระดับความคิดเห็นในระดับปานกลาง 3 ลำดับแรกคือ 1) ความสามัคคีและการรวมกลุ่มของคนในชุมชน ($\bar{X} = 2.44$) 2) ผู้นำทางความคิดในชุมชน (ปราชญ์ชาวบ้าน) ($\bar{X} = 2.27$) และ 3) สถานศึกษา แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ($\bar{X} = 2.27$) โดยมีความคิดเห็นภาพรวมในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.12$)

2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทและหน้าที่ในสังคมกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่า บทบาทและหน้าที่ในสังคมของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ส่วนใหญ่ไม่มีบทบาทและหน้าที่ในสังคม (ร้อยละ 71.1) และมีบทบาทและหน้าที่ในสังคมเพียง (ร้อยละ 8.9)

2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วม/เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน/สังคมกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์พบว่า การมีส่วนร่วม/เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน/สังคมของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ไม่มีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดย ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ไม่มีการมีส่วนร่วม/เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน/สังคม มากถึงร้อยละ 70.9 และมีส่วนร่วม/เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน/สังคมเพียงร้อยละ 9.1

3. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีการประกอบอาชีพหลักเป็นเกษตรกรทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 100.0 มีรายได้ต่ำสุด 10,000 บาท/ปี รายได้สูงสุด 150,000 บาท/ปี รายได้เฉลี่ย 82,788.57 บาท/ปี มีการประกอบอาชีพเสริม 212 ราย คิดเป็นร้อยละ 60.6 มีรายได้จากอาชีพเสริมต่ำสุด 1,500 บาท/ปี มีรายได้สูงสุด 50,000 บาท/ปี รายได้เฉลี่ย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับใช้ในงานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ขอสงวนสิทธิ์ในใบประกอบวิชาชีพครู
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากอาชีพเสริม 25,099.06 บาท/ปี มีรายจ่ายในครอบครัวน้อยกว่า 3,000 บาท/เดือน เป็นส่วนใหญ่ จำนวน 310 ราย (ร้อยละ 88.6) และมีรายจ่ายในครอบครัว 3,000-6,000 บาท/เดือน

3.1 ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรในระดับมาก คือ แหล่งเงินทุน (\bar{X} = 2.51)-ระดับปานกลาง 3 ลำดับแรก คือ 1) รายได้ของคนในชุมชน (\bar{X} = 2.33) 2) แหล่งจำหน่ายและรับซื้อผลผลิตทางการเกษตร (\bar{X} = 2.17) และ 3) ราคาผลผลิต (\bar{X} = 2.51) และระดับน้อย คือ การมีหนี้สิน (\bar{X} = 1.43) และฐานะของครอบครัว (\bar{X} = 1.43) โดยมีความคิดเห็นภาพรวมในระดับปานกลาง (\bar{X} = 2.06)

3.2 ความสัมพันธ์ระหว่างประมาณการรายจ่ายของครอบครัวต่อเดือนกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์พบว่า ประมาณการรายจ่ายของครอบครัวต่อเดือนไม่มีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีประมาณการรายจ่ายของครอบครัวต่อเดือนอยู่ที่ระดับน้อยกว่า 3,000 บาท มากที่สุด (ร้อยละ 70.9) และที่เหลือมีการประมาณการค่าใช้จ่ายของครอบครัวต่อเดือนที่ระดับ 3,001-6,000 บาท (ร้อยละ 8.9)

3.3 ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้จากอาชีพหลักกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรมีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ มีรายได้จากอาชีพหลัก 90,001-120,000 บาทมากที่สุด (ร้อยละ 39.7) รองลงมามีรายได้ 30,001-60,000 บาท (ร้อยละ 15.7) และมีรายได้ 60,001-90,000 บาท (ร้อยละ 15.4)

4. ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีแหล่งทำการเกษตรและไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตร จำนวน 262 ราย (ร้อยละ 74.69) มีทรัพยากรป่าไม้และมีการใช้ทรัพยากรจากป่าทั้งหมด (ร้อยละ 100.0) ทั้งหมดมีที่ดินทำกิน (ร้อยละ 100.0) เป็นเจ้าของที่ดินทำกินน้อยที่สุด 5 ไร่ เป็นเจ้าของที่ดินทำกินมากที่สุด 120 ไร่ เป็นเจ้าของที่ดินทำกินเฉลี่ย 39.98 ไร่ มีการใช้ประโยชน์จากที่ดิน โดยใช้พื้นที่ทั้งหมด จำนวน 204 ราย (ร้อยละ 58.3) และใช้ประโยชน์จากพื้นที่บางส่วน จำนวน 146 ราย (ร้อยละ 41.7) มีพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่ดี จำนวน 334 ราย (ร้อยละ 95.6) ซึ่งทั้งนี้ไม่เพียงพอต่อความต้องการ

4.1 ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรในระดับมาก 3 รายการ คือ จำนวนแหล่งน้ำในชุมชน (\bar{X} = 2.62) ปริมาณน้ำฝน (\bar{X} = 2.61) และขนาดป่าไม้และทรัพยากรจากป่า เช่น หน่อไม้ เห็ด ฯ (\bar{X} = 2.54) มีความคิดเห็นในระดับปานกลาง 3 รายการ คือ การมีพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่ดี (\bar{X} = 2.04) ขนาดของพื้นที่ที่ดินทำกิน (\bar{X} = 1.93) และความอุดมสมบูรณ์ของดิน (\bar{X} = 1.91) โดยมีความคิดเห็นภาพรวมในระดับปานกลาง (\bar{X} = 2.27)

4.2 ความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งน้ำในการทำการเกษตรกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ มีแหล่งน้ำในการทำการเกษตรมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 59.4) และไม่มีแหล่งน้ำร้อยละ 20.6

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.3 ความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นเจ้าของที่ดินทำกินกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่ามีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เป็นเจ้าของที่ดินทำกินอยู่ระหว่าง 21-40 ไร่ มากที่สุด (ร้อยละ 26.9) รองลงมาการเป็นเจ้าของที่ดินทำกินอยู่ระหว่าง 41-60 ไร่ (ร้อยละ 17.7) และน้อยกว่า 10 ไร่ (ร้อยละ 13.7)

4.4 ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ที่ดินกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่ามีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีการใช้ประโยชน์จากที่ดินใช้บางส่วนมากกว่า (ร้อยละ 40.6) การประโยชน์จากที่ดินทั้งหมด (ร้อยละ 39.4) มากกว่าเล็กน้อย

4.5 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ดีกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่ามีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ดีมากกว่า (ร้อยละ 77.7) และไม่มีพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ดี (ร้อยละ 2.3)

5. ปัจจัยด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่าผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีการเข้าร่วมกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น จำนวน 334 ราย (ร้อยละ 95.4) โดยส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นบางครั้ง (ร้อยละ 74.6) และเข้าร่วมกิจกรรมเป็นประจำ (ร้อยละ 20.9) เคยถ่ายทอดความรู้ประเพณีทางการเกษตร จำนวน 342 ราย คิดเป็นร้อยละ 97.7 ซึ่งถ่ายทอดโดยการทำขวัญข้าว (ร้อยละ 15.6) มากที่สุด รองลงมาคือ การเอาแรงช่วยเหลือ (ร้อยละ 16.0) และการลงแขก (ร้อยละ 2.3)

5.1 ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีที่มีต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรในระดับปานกลาง คือ การทำขวัญข้าว ($\bar{X} = 2.35$) และการประดิษฐ์เครื่องทางการเกษตร เช่น แห ลอบ เป็นต้น ($\bar{X} = 2.13$) และระดับน้อย คือ การทำบุญต่างๆ ตามประเพณีนิยมในหมู่บ้าน ($\bar{X} = 1.40$) และประเพณีทางการเกษตร ($\bar{X} = 1.18$) โดยมีความคิดเห็นภาพรวมในระดับน้อย ($\bar{X} = 1.32$)

5.2 ความสัมพันธ์ระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่นกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น (ร้อยละ 75.4) มากกว่าผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ที่เข้าร่วมกิจกรรม (ร้อยละ 4.6)

5.3 ความสัมพันธ์ระหว่างการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประเพณีทางการเกษตรกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ไม่มีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประเพณีทางการเกษตร ร้อยละ 75.4 และมีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประเพณีทางการเกษตร ร้อยละ 2.3

6. ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ที่มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตร จำนวน 61 ราย (ร้อยละ 17.4) มีปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอดในเรื่อง การขาดแคลนระบบสาธารณูปโภคมากที่สุด จำนวน 24

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อการวิจัยในเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อผู้ใช้งานเห็นใบเขียวที่ปรากฏอยู่
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ราย (ร้อยละ 6.9) รองลงมา คือ ขาดแคลนแหล่งน้ำทำการเกษตร จำนวน 16 ราย (ร้อยละ 4.6) การขาดการส่งเสริมจากภาครัฐ จำนวน 14 ราย (ร้อยละ 4.0) และปัญหาการประสพภัยธรรมชาติ จำนวน 7 ราย (ร้อยละ 2.0) ตามลำดับ

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษา พบว่าผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีสัดส่วนเพศชายและเพศหญิงใกล้เคียงกัน คือ เพศชายร้อยละ 58.6 และเพศหญิง ร้อยละ 41.4 ส่วนใหญ่มีอายุน้อยกว่า 45 ปี (ร้อยละ 40.0) ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสและอยู่ด้วยกัน (ร้อยละ 82.3) มีสมาชิกในครอบครัว จำนวน 3 คน (ร้อยละ 33.7) ส่วนใหญ่จบการศึกษาต่ำกว่าและจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 (ร้อยละ 59.7) ทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 100.0) รายได้เฉลี่ย 82,788.57 บาท/ปี จากการประกอบอาชีพหลักคือการทำเกษตร และมีการประกอบอาชีพเสริมคืออาชีพรับจ้างทั่วไปร้อยละ 60.6 โดยมีรายได้เฉลี่ยจากอาชีพเสริม 25,099.06 บาท/ปี มีรายจ่ายในครอบครัวน้อยกว่า 3,000 บาท/เดือน เป็นส่วนใหญ่ จำนวน 310 ราย (ร้อยละ 88.6) และมีรายจ่ายในครอบครัว 3,000-6,000 บาท/เดือน ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ที่เป็นเกษตรกรมีการศึกษาในระดับชั้นพื้นฐานตามเกณฑ์มีอาชีพหลังทางการเกษตรและรับจ้างเป็นอาชีพเสริม ซึ่งสอดคล้องกับ สุธาสินี ปัดทอง (2549) ที่ศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ หมู่บ้านหนองผิง ตำบลดงยาง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีความคิดเห็นว่า ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ มีผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาในระดับมาก ทั้งนี้อาจมาจาก ผู้รู้ทั้งหลายมักหวงแหน จะไม่แพร่พรายให้คนอื่น ๆ รู้เพราะกลัวว่าผู้อื่นแก่งแย่งทำมาหากินโดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ที่ต้องทำผลผลิตเพื่อค้าขาย (สุธาสินี ปัดทอง, 2549) ดังนั้นจึงถ่ายทอดให้เฉพาะเครือญาติของตน นอกจากนี้แล้ว ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ยังมีความคิดเห็นว่า ปัจจัยราคาของผลผลิตมีผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากราคาของผลผลิตที่สูงทำให้เกษตรกรมีรายได้มากขึ้นจึงมีการส่งเสริมภูมิปัญญานั้นมากขึ้นตามไปด้วย ปัจจัยการมีทรัพยากรและการใช้ทรัพยากรป่าไม้ มีการหาของป่าต่างๆ ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ยังอาศัยทรัพยากรจากป่าเพื่อเลี้ยงชีพ นอกจากนี้ส่วนใหญ่มีแหล่งน้ำแต่ทำการเกษตรไม่ได้เพราะว่าแหล่งน้ำไม่สามารถเก็บน้ำได้ ขนาดของแหล่งน้ำไม่เพียงพอต่อความต้องการ แหล่งน้ำที่ใช้คือน้ำฝนในช่วงฤดูฝนเท่านั้น หากมีแหล่งน้ำเพียงพอก็อาจจะทำให้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรมากขึ้นด้วย นอกจากนี้แหล่งน้ำแล้วยังพบว่า การมีพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ที่ดียังมีผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์อีกด้วย เพราะว่าการมีพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ที่ดีนั้นทำให้ผลผลิตออกมาดี ทำให้มีรายได้มากขึ้น จึงเกิดการถ่ายทอดต่อกันไปเมื่อทำการทดสอบค่า Chi - square พบว่า ปัจจัยการใช้ที่ดินของเกษตรกรมีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นั่นคือ ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีการใช้ประโยชน์จากที่ดินทำกินของตนเองทั้งหมดและใช้พื้นที่บางส่วน มีความสัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร โดยมีแนวโน้มว่าการใช้พื้นที่ของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ทั้งใช้บางส่วนและใช้ทั้งหมดมีผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรเท่าๆ กัน ซึ่งจากการทำการเกษตรมีการใช้ที่ดิน ก็น่าจะทำให้ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ มีทักษะ ประสบการณ์ ความรู้ที่สั่งสมแล้วยังมีการถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่นต่อไปได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณี พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์มีการเข้าร่วมกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น โดยการเอาแรงช่วยเหลือ การทำขวัญข้าว การลงแขก ซึ่งวัฒนธรรมและประเพณีเหล่านี้นอกจากจะช่วยถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรแล้ว ยังทำให้เกิดจากรักใคร่ สามัคคี กันภายในหมู่คณะของตนเอง และยังช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายได้อีกด้วย เช่น การเอาแรง การลงแขก ทำให้ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในเรื่องค่าแรงงาน เป็นต้น สอดคล้องกับ นันทสาร สีสลับ (2543: 11-30) กล่าวว่า ภูมิปัญญาไทยสาขาเกษตรกรรมความสามารถในการผสมผสานภูมิปัญญา องค์ความรู้ ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในภาวะการณ์ต่างๆ ได้ เช่น การเพาะปลูก การขยายพันธุ์พืช การเลี้ยงสัตว์ การเพาะพันธุ์สัตว์ การเกษตรผสมผสาน การทำไร่นาสวนผสม การปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น นอกจากนี้แล้วยังพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามประสบปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตร ของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์จะพบปัญหาที่สำคัญ คือ การขาดแคลนระบบสาธารณูปโภค ไม่มีทั้งไฟฟ้าและน้ำประปา เนื่องจากระบบสาธารณูปโภคยังไม่ถึงหมู่บ้าน ขาดแคลนแหล่งน้ำทำการเกษตรประสพภัยธรรมชาติ คือ ภัยแล้ง ขาดแคลนแหล่งเงินทุน ขาดการส่งเสริมจากภาครัฐ การคมนาคมไม่สะดวก ทำให้เกษตรกรมีความลำบาก ขยายกำลังที่จะผลิตไม่ได้ ได้ผลกำไรน้อย ซึ่งปัญหาทั้งหมดนี้เป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อ การดำรงชีวิตและการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์รวมทั้งผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ในภูมิภาคอื่นๆ ที่อยู่ในท้องถิ่นชนบทไทยในปัจจุบัน ด้วยเหตุที่เกิดการขาดช่วงของการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรที่เป็นอาชีพหลักของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์จึงอาจจะส่งผลต่อความต่อเนื่องในการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่มีการสั่งสมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานได้เช่นกัน

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะจากการทำวิจัย

1. นักวิชาการและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญและการส่งเสริมเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรเพราะปัจจุบันภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรกำลังถดถอยลงไปจากสังคมไทย

2. เพื่อให้เกิดการตระหนักถึงการดำรงรักษาไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของชาวบ้าน จึงควรหันมาใส่ใจต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสร้างความเข้มแข็งในครอบครัวและชุมชน นอกจากนี้แล้วการส่งเสริมให้ชาวบ้าน และผู้ที่มีความรู้ในหมู่บ้านหรือปราชญ์ชาวบ้าน ได้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรให้กับบุคคลอื่น หรือหมู่บ้านใกล้เคียงเป็นระบบเครือข่าย และยังเป็น การอนุรักษ์ ฟื้นฟูความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรที่มีความสำคัญและมีคุณค่าสืบไป

5.2.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรติดต่อกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมส่งเสริมการเกษตรและกำนันผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่นั้นๆ เพื่อสะดวกในการออกสัมภาษณ์ และเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กับหน่วยงานทางราชการอีกด้วย

2. การเดินทางไปสัมภาษณ์เกษตรกร เพื่อให้ง่ายต่อการติดต่อประสานงาน และสร้างความ

เชื่อมั่นใจและความไว้วางใจให้กับเกษตรกร ควรแสดงตัวว่าผู้สัมภาษณ์มีเจตนาดี และต้องการทราบ
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ข้อมูลโดยแท้จริง เพื่อทำการวิจัยหาแนวทางแก้ไขปัญหาการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรให้ดีขึ้น

3. ก่อนการสัมภาษณ์เกษตรกรควรแนะนำตนเองและชี้แจงวัตถุประสงค์ให้เกษตรกรเข้าใจ ก่อนการสัมภาษณ์และนอกจากนี้ในการสัมภาษณ์เกษตรกรควรสร้างความเป็นกันเอง โดยการสนทนา มากกว่าการตั้งคำถามเรียงตามหัวข้อในแบบสัมภาษณ์และอาจมีการบันทึกเสียงการสัมภาษณ์เพื่อให้ ง่ายต่อการสัมภาษณ์และบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ได้อย่างครบถ้วน

4. หากมีการศึกษาในเชิงลึกเฉพาะเป็นกรณีในแต่ละเรื่องของภูมิปัญญาชาวบ้านน่าจะ สามารถได้ข้อมูลที่ต่อเนื่องและชัดเจนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าในแต่ละเรื่อง และสามารถ ศึกษาในหลายๆ พื้นที่เพื่อนำมาเปรียบเทียบและจัดกลุ่มให้เป็นเครือข่ายของภูมิปัญญาด้าน การเกษตรในเรื่องต่างๆ ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการดำรงไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น และเป็น ฐานข้อมูลในการพัฒนาความรู้ ภูมิปัญญาด้านการเกษตรสืบไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. 2549. แต่การสื่อสาร เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชนใน
อนาคต. กรุงเทพฯ. พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- _____. 2549. การเลี้ยวโค้งการสื่อสารการเกษตรในไทย. กรุงเทพฯ. หจก. ซีโน ดีไซน์.
- การพัฒนาชุมชน, กรม. 2548. การจัดการความรู้การพัฒนาชุมชน. Retrieved June 29, 2006
from <http://www.cdd.go.th/kmcd/>
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 2541. ทฤษฎีใหม่ : มิติใหม่ที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด. กรุงเทพฯ. สุขุมและบุตร
จำกัด.
- นพคุณ ศิริวรรณ. 2532. หลักสูตรชีวิตศึกษาเกษตร 1 เกษตรกรรมยุคใหม่ : ความหวังของเกษตรกร
ไทยในอนาคต. กรุงเทพฯ. ศูนย์การพิมพ์พลชัย.
- _____. 2536. การพัฒนาชุมชนกับการพัฒนาการเกษตร. ภาควิชาครุศาสตร์เกษตร
คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- นันทสาร สีสลับ. 2543. ภูมิปัญญาไทย. สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนไทย โดยพระราชประสงค์ใน
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่มที่ 23. (หน้า 11-30). พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ. บริษัท
ด้านสุทธาการพิมพ์.
- ประชาธิปไตย กษา. 2537. ประชาสังคมกับวิถีการพึ่งตนเอง : บทเรียนเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ไฮดร.
กรุงเทพฯ. ดีไซด์ จำกัด.
- ภักพงษ์ ปวงสุข นวรัตน์ พัวพันธ์ ชิตัมพร โนนทราย และ ไพฑูรย์ ทองสุข. 2554. การถ่ายทอด
ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรของชาวบ้าน: กรณีศึกษาหมู่บ้านสนาม ตำบลสระคู อำเภอสวรรค
ภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. 10(2): 145-155.
- วรวิมล โรมรัตน์. 2548. ทูทางสังคม. กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- รัตนา ไสกุลและคณะ. 2548. เดินที่ละก้าว กินข้าวที่ละคำ: ภูมิปัญญาในการจัดการความรู้ของชุมชน.
ขอนแก่น. หจก. ขอนแก่นการพิมพ์.
- รวีวรรณ ชินะตระกูล. 2533. วิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพฯ. ภาพพิมพ์.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. อำเภอเมืองยโสธร. สืบค้นเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2550. จาก
<http://th.wikipedia.org/wiki/>
- สามารถ จันทร์สุรย์, 2536. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม 1 “ภูมิปัญญาชาวบ้าน”.
(หน้า145-159). พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ. อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2538. ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น.
กรุงเทพฯ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุธาสิณี ปัดทอง. 2549. การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร ของชาวบ้านหมู่บ้าน
หนองผิง ตำบลดงยาง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม. กรุงเทพฯ: ภาควิชาครุศาสตร์
เกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. 93 น.

เสรี พงศ์พิศ. 2537. ชุมชนเรียนรู้ อยู่เย็นเป็นสุข : บทเรียนจากหมู่บ้าน. กรุงเทพฯ. เจริญวิทย์การพิมพ์.

_____. 2543. ภูมิปัญญาชาวบ้าน. สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนไทย โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่มที่ 19. (หน้า 245-264). พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ. บริษัทด้านสุทธาการพิมพ์.

สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2003. รายงานผลตามเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ ของประเทศไทย พ.ศ. 2547. สืบค้นเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2550 จาก <http://www.ie.nesdb.go.th/mdg/index.htm>.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2549. สิ่งแวดล้อมศึกษาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน. สืบค้นเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2550 จาก <http://www.onep.go.th/misc/topic0005-01.asp>.

สนทยา พลศรี. 2547. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

อนุช อภาภิรม. 2545. การพัฒนาอย่างยั่งยืน : คัดอบอยู่ในความหลากหลาย. กรุงเทพฯ. รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์ จำกัด.

POUNGSUK, P. 2003. Selected Rural Development Programs and Projects in Thailand, In Battad, T. T., P. P. Bermudez, F. L. Bolisay, E. D. Castillo, C. H. D. Trinos, R. R. Moralde, D. H. Nalaw, H. P. Panahon, S. S. Cabonell, G. H. Sale, and M. T. Wanawan. 2003. Administration of Rural Development Projects. Central Luzon State University, Science City of Muñoz, Philippines.

Pakkapong P. and Nawarat P. 2007. Local Wisdom on Agricultural Transmission of People in Nongpong Village, Dongyang Sub-District, Nadoon District, Mahasarakham Province, Thailand, 2006: A Case Study. The 3rd International Conference on Agriculture Education and Environment : Preparing for the future: Rethinking Higher Agriculture Education and Environment in the Asia Pacific. (November 4-7, 2007). Philippine Carabao Center, Science City of Muñoz, Nueva Ecija. Asia Pacific Association of Educators in Agriculture and Environment (APEAEN) Los Banos, Laguna Philippines: P. 136-148.

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์งานวิจัยเรื่อง

ปัจจัยที่มีผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรของเกษตรกรใน
ตำบลเชิงคำ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

คำชี้แจงในการสัมภาษณ์

1. ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์นี้ คือ เกษตรกร (หัวหน้าครอบครัวที่มีอายุ ตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป)
2. โปรดสัมภาษณ์ให้ครบทุกข้อคำถาม ทั้งนี้เพื่อความสมบูรณ์และถูกต้องของการศึกษาวิจัย
3. แบบสัมภาษณ์ มีจำนวน 1 ชุด 6 ตอน ดังนี้
ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคล (สถานภาพพื้นฐานทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง)
ตอนที่ 2 ปัจจัยด้านสังคม
ตอนที่ 3 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ
ตอนที่ 4 ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ
ตอนที่ 5 ปัจจัยด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณี
ตอนที่ 6 ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตร

ขอขอบพระคุณ

คณะผู้วิจัย

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคล (สถานภาพพื้นฐานทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง)

บ้าน.....เลขที่..... ตำบล.....

1. เพศ

ชาย หญิง

2. อายุ.....ปี

3. สถานภาพ

โสด สมรสและอยู่ด้วยกัน
 สมรสแต่แยกกันอยู่ หย่าร้าง/หม้าย

4. สมาชิกในครอบครัว.....คน (รวมทั้งบ้าน)

เพศชาย.....คน
 เพศหญิง.....คน

5. ระดับการศึกษาสูงสุด

ต่ำกว่า ป. 4 และ ป. 4 ม. 6
 ป. 6 ปริญญาตรี
 ม. 3 อื่น ๆ (โปรดระบุ)

6. นับถือศาสนา

พุทธ คริสต์
 อิสลาม อื่น ๆ (โปรดระบุ)

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน [] และ ช่องว่างให้ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

ตอนที่ 2 ปัจจัยด้านสังคม

1. บทบาทและหน้าที่ในสังคม

มี ระบุ.....
 ไม่มี

2. ระดับความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวท่าน

มาก ปานกลาง น้อย

3. การมีส่วนร่วม/เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน/สังคม

ไม่มี
 มี ระบุ

[] เป็นประจำ [] เป็นบางครั้ง [] นานๆ ครั้ง

ระดับความคิดเห็นที่มีผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของปัจจัยด้านสังคม

รายการ	ระดับความคิดเห็น			ไม่มี
	มาก	ปานกลาง	น้อย	
1. บทบาทและหน้าที่ในครอบครัว				
2. ความสามัคคีและการรวมกลุ่มของคนในชุมชน				
3. บทบาทของผู้นำชุมชน				
4. ผู้นำทางความคิดในชุมชน (ปราชญ์ชาวบ้าน)				
5. ความสัมพันธ์ของเครือข่ายของคนในชุมชน				
6. ภาษาและการสื่อสารในชุมชน				
7. ทศนคติ/ความเชื่อของคนในชุมชน				
8. สถานศึกษาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน				
9. ค่านิยม/การคล้อยตามของคนในท้องถิ่น				
10. การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร				
11. อื่น ๆ (โปรดระบุ)				

ตอนที่ 3 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

- การประกอบอาชีพหลัก
 - มี ระบุ.....
 - ไม่มี
- รายได้จากอาชีพหลัก จำนวน..... บาท/ปี
- การประกอบอาชีพเสริม
 - มี ระบุ.....
 - ไม่มี
- รายได้จากอาชีพเสริม จำนวน..... บาท/ปี
- รายได้จากแหล่งอื่น
 - มี ระบุ.....
 - ไม่มี
- รายได้จากแหล่งอื่นตามข้อ 5 จำนวน บาท/ปี
- ประมาณรายจ่ายของท่านและครอบครัวต่อเดือน
 - น้อยกว่า 3,000 บาท
 - 3,001-6,000 บาท
 - 6,001-9,000 บาท
 - มากกว่า 9,000 บาท

ระดับความคิดเห็นที่มีผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

รายการ	ระดับความคิดเห็น			ไม่มี
	มาก	ปานกลาง	น้อย	
1. รายได้ของคนในชุมชน				
2. แหล่งจำหน่ายและรับซื้อผลผลิตทางการเกษตร				
3. ราคาผลผลิต				
4. แหล่งเงินทุน				
5. ฐานะของครอบครัว				
6. การมีหนี้สิน				
7. อื่นๆ (โปรดระบุ)				

ตอนที่ 4. ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ

- แหล่งน้ำในการทำเกษตร
 - มี ระบุ [] เพียงพอ [] ไม่เพียงพอ
 - ไม่มี
- ป่าไม้และทรัพยากรจากป่า เช่น หน่อไม้ เห็ด เป็นต้น
 - มี ระบุ [] มีการใช้ประโยชน์ [] ไม่ได้ใช้ประโยชน์ใดๆ
 - ไม่มี
- การเป็นเจ้าของที่ดินทำกิน
 - มี ระบุจำนวน.....ไร่
 - ไม่มี
- การใช้ประโยชน์จากที่ดิน
 - ใช้พื้นที่ทั้งหมด
 - ใช้บางส่วน
 - ไม่ใช้
- มีพันธุ์พืชพืชและพันธุ์สัตว์ที่ดี
 - มี ระบุ [] เพียงพอ [] ไม่เพียงพอ
 - ไม่มี

ระดับความคิดเห็นที่มีผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของปัจจัยด้าน
ทรัพยากรธรรมชาติ

รายการ	ระดับความคิดเห็น			ไม่มี
	มาก	ปานกลาง	น้อย	
1. จำนวนแหล่งน้ำในชุมชน				
2. ปริมาณน้ำฝน				
3. ขนาดป่าไม้และทรัพยากรจากป่า เช่น หน่อไม้ เห็ด เป็นต้น				
4. ความอุดมสมบูรณ์ของดิน				
5. ขนาดของพื้นที่/ที่ดินทำกิน				
6. การมีพันธุ์พืชพืชและพันธุ์สัตว์ที่ดี				
7. อื่นๆ (โปรดระบุ)				

ตอนที่ 5. ปัจจัยด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณี

- การเข้าร่วมกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น
 - มี ระบุ [] เป็นประจำ [] เป็นบางครั้ง
 - ไม่มี
- ท่านมีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประเพณีทางการเกษตร
 - มี ระบุ [] ลงแขก [] การเอาแรงช่วยเหลือ
[] ทำขวัญข้าว [] อื่น ๆ ระบุ
 - ไม่มี

ระดับความคิดเห็นที่มีผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรของปัจจัยด้านศิลปวัฒนธรรม
และประเพณี

รายการ	ระดับความคิดเห็น			ไม่มี
	มาก	ปานกลาง	น้อย	
1. ประเพณีทางการเกษตร เช่น ลงแขก การเอาแรง เป็นต้น				
2. การทำขวัญข้าว				
3. การประดิษฐ์เครื่องทางการเกษตร เช่น แห ลอบ เป็นต้น				
4. การทำบุญต่างๆ ตามประเพณีนิยมในหมู่บ้าน				
5. อื่นๆ (โปรดระบุ)				

ตอนที่ 6 ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตร

1. ท่านมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตรให้แก่ลูก ญาติ หรือบุคคลอื่นหรือไม่

เคย

ไม่เคย

2. ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร

.....

.....

.....

.....

.....

